

Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Elçileri ve Elçilikleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Studies on Ottoman Ambassadors and Embassies in the Republican Era

Hacer Topaktaş Üstüner*

*Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,
Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İstanbul,
Türkiye, TÜBA Genç Akademi Üyesi

ORCID: H.T.Ü. 0000-0002-6292-5282

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Hacer Topaktaş Üstüner,

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Slav
Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-posta/E-mail: hacer.topaktas@istanbul.edu.tr

Başvuru/Submitted: 03.10.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested:

09.10.2023

Son Revizyon/Last Revision Received:

13.10.2023

Kabul/Accepted: 03.11.2023

Atıf/Citation:

Topaktaş Üstüner, Hacer. "Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Elçileri ve Elçilikleri Üzerine Yapılan Çalışmalar." *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, 81 (2023): 227-285.
<https://doi.org/10.26650/iutd.20238107>

Öz

Cumhuriyet döneminde Osmanlı elçileri ve elçilikleri hakkında yapılan çalışmalarını değerlendiren bu makale, bu alanda araştırma yapmanın gereklerini, imkanlarını, sorunlarını ve yayınlanan eserlerin genel durumunu tartışmaktadır. Makale, Osmanlı Devleti'nin uzun tarihi boyunca yabancı devletlerle yürütülen ilişkilerin en önemli aktörleri olan Osmanlı elçileri ve elçilikleri üzerine Cumhuriyet döneminde hatırı sayılır oranda çalışmaların ortaya konulduğunu, ancak hâlâ araştırılmayı bekleyen birçok konunun bulunduğunu savunmaktadır. Özellikle Avrupa bağlamında Osmanlı elçileriyle ilgili kaynak ve yayınların arttığını, bunun da Osmanlı dış politikası ve diplomasisine daha geniş bir perspektiften bakmanın önünü açtığını öne sürmektedir. Aynı zamanda, bu alanın önde gelen çalışmalarına değinerek genel bir literatür listesi sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı Devleti, diplomasi, büyükelçi, elçi, elçilik, dış politika, Avrupa

ABSTRACT

This article, which evaluates the studies on Ottoman ambassadors and embassies during the Republic period, discusses the requirements, possibilities, problems of research in this field and the general status of the published works. The article argues that, during the Republican period, a considerable amount of work was carried out on Ottoman ambassadors and embassies, which were the most important actors in the relations with foreign states throughout the long history of the Ottoman Empire, but there are still many topics waiting to be researched. The article suggests that the sources and publications related to the Ottoman ambassadors, especially in the European context, are increasing, and this paves the way for a broader perspective on Ottoman foreign policy and diplomacy. At the same time, the article provides a general literature list by touching on the leading studies in this field.

Keywords: The Ottoman Empire, diplomacy, ambassador, envoy, embassy, foreign policy, Europe

Extended Abstract

Ottoman ambassadors played a significant role in the politics and diplomacy of the Ottoman Empire with other states. In this context, Ottoman diplomacy is structurally divided into two separate periods by the pivotal year of 1793, when permanent embassies were established as part of the radical changes realized in the field of diplomacy under the reign of Selim III (1789–1807). After 1793, the diplomatic representations, which were temporarily established as envoys extraordinary to foreign states in case of necessity in the previous period, were shaped as resident envoys/ambassadors and consulates with a gradually expanding diplomatic network. Envoys extraordinary also existed within this structure when necessary after 1793.

In this framework, the article aims to categorize and analyse studies on Ottoman ambassadors and embassies throughout the Republican period, considering the stated structural context of the Ottoman Empire. It seeks to answer questions such as: What sorts of studies have been conducted on ambassadors and embassies within the context of Ottoman diplomacy and foreign policy over a hundred-year period? What role do they play in Ottoman diplomacy, and to what extent do these studies contribute to our understanding and interpretation of Ottoman history and politics? What are the gaps, and which subjects are still awaiting further study? At this point, the article presents an overview of the studies on Ottoman ambassadors and embassies, highlighting the fact that considerable work has been undertaken on this subject during the Republican period; however, there are still numerous topics waiting to be researched. The article provides a comprehensive list of studies on Ottoman ambassadors and embassies for those interested in this field and analyses some examples.

In fact, studies on Ottoman ambassadors and embassies began to be conducted in the Ottoman Empire at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. The activities of the *Tarih-i Osmanî Encümeni* and some articles published in its journal (TOEM) can be cited as examples. Similarly, printed editions of numerous ambassadorial accounts were published both in Türkiye and abroad throughout the Ottoman era. The publication of the Foreign Ministry *Salnames* (Official Yearbooks of the Ottoman Empire) is one of the main studies on Ottoman ambassadors and embassies during the Ottoman period. The text, which was just recently republished in Latin script, contains important information concerning the late Ottoman foreign service and ambassadors. It is also worth mentioning the works of Salih Münir Pasha, who served as an ambassador in the late Ottoman period, on diplomacy, including ambassadors and his memoirs.

When we look at the overall picture of research and studies on Ottoman ambassadors and embassies, it becomes evident that they have been included in secondary sources on

Ottoman diplomacy, foreign policy, and political history, sometimes partially and sometimes more comprehensively, but not always directly. For a deeper understanding and analysis of Ottoman diplomacy, foreign policy, and political history, it is essential to closely investigate the details of Ottoman ambassadors and embassies. In particular, embassy reports and historical records from the countries to which the ambassadors were posted provide insights into the Ottoman Empire's relations with other states. In the Republican period, studies on Ottoman diplomacy, and within this scope, studies on Ottoman ambassadors and embassies, have continued to increase over time. Especially since the second half of the 20th century, there have been more studies and publications in this field.

Studies indicate that Ottoman ambassadorial accounts from their missions are the sources that attract the most attention, both domestically and internationally. The fact that they contain valuable information on the political, military, commercial, diplomatic, and cultural contacts of the Ottomans with the outside world has brought them to the forefront. The vast majority of these accounts, which were generated by embassies dispatched to European countries, helped the Ottoman Empire comprehend Europe better. The most well-known of these works in this context is *Report of Embassy (sefaretnâme)* to France by Yirmisekiz Chelebi Mehmed Efendi. Similarly, the ambassadorial accounts of Ibrahim Pasha (Vienna, 1719), Dürri Ahmed Efendi (Iran, 1721), Ahmed Resmî Efendi (Vienna, 1757–1758 and Berlin, 1764–1765), Ahmed Vasıf Efendi (1788 Spain, 1788), and Seyyid Mehmed Vahid Efendi (Paris, 1806) are the main ones that garnered interest in Türkiye and Europe in the 19th and 20th centuries. Likewise, it can be noted that among the most popular subjects in the studies are biographies of diplomats and statesmen who held the position of ambassador.

Ottoman envoys produced more comprehensive and meticulously detailed embassy reports, especially in the eighteenth and nineteenth centuries, thereby augmenting the available source material for this period. On the other hand, Ottoman ambassadors and embassies before the 19th century have predominated in the publications so far. While the first resident ambassadors after 1793, when the Ottoman permanent embassies were established, have been examined and are the subject of a limited number of studies, significant lacunae persist regarding resident ambassadors and embassies in the nineteenth and early twentieth centuries.

It is possible to assert that the studies in this field, which are provided with an overall evaluation and a general list in this paper, have proliferated substantially. Nevertheless, a considerable number of ambassadors and embassies remain awaiting exploration by scholars. In this regard, it is expected that additional information regarding Ottoman ambassadors will be forthcoming in the future, and the discovery of numerous ambassadorial accounts is likewise plausible. Such developments have the potential to expand the study of Ottoman diplomacy and political history, enabling the emergence of new findings.

It is essential to utilize the archives and libraries of the countries visited by the ambassadors, and it goes without saying that proficiency in the relevant languages is equally crucial. The available literature indicates that in the last three or four decades during the Republican era, researchers have been trained, and studies have been initiated in this domain. However, it must be acknowledged that, as of yet, Türkiye lacks researchers who possess comprehensive training encompassing every nation with which the Ottoman Empire established diplomatic relations. Therefore, it becomes imperative to expand the scope of studies beyond relations with European countries, which constitute the vast majority of the research. This can only be accomplished by directing young historians toward the spheres of Ottoman diplomacy, ambassadors, and embassies, equipping them for field research, and providing them with the necessary training opportunities.

Giriş

Kuruluşundan itibaren Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle yürüttüğü siyaset ve diplomaside Osmanlı elçilerinin payı büyüktür. Bu bağlamda III. Selim (1789-1807) döneminde diplomasi alanında gerçekleştirilen köklü değişiklikler çerçevesinde daimî elçiliklerin kurulduğu 1793 yılı, Osmanlı diplomasisini yapısal olarak iki ayrı dönem olarak ayırır. Daha önceki süreçte yabancı devletlere gerekli hallerde fevkalade elçi namıyla geçici olarak oluşturulan diplomatik temsilcilikler, 1793 yılı sonrasında gittikçe yaygınlaşan diplomatik bir ağla mukim elçilikler ve şehbenderlikler şeklinde tezahür etti. Elbette 1793 yılı sonrasında ihtiyaç halinde fevkalade elçiler de bu yapının içinde var oldu. Osmanlı Devleti'nde Hariciye Nezareti'nin 1836 yılında teşekkülünden itibaren meslek memurlarına burada istihdam sağlanmakla birlikte Osmanlı bürokratik geleneği dahilinde farklı sahalarda yetişen ve görev yapan devlet adamları yer yer diplomat olarak görevlendirildi.

Bu çerçevede makale, Cumhuriyet döneminde Osmanlı elçileri ve elçilikleri hakkında yapılan çalışmaları Osmanlı Devleti'nin belirtilen yapısal içeriği itibarıyla sınıflandırıp incelemeyi amaçlamaktadır. Yüz yıllık süreçte Osmanlı diplomasisi ve dış politikası bağlamında yapılan çalışmalar dahilinde elçiler ve elçiliklerle alakalı ne gibi çalışmalar yapılmıştır, bunların Osmanlı diplomasisi içerisinde yeri nedir, çalışmalar Osmanlı tarihini ve siyasetini anlamaya ve yorumlamaya ne derece hizmet etmektedir, eksikleri ve hâlâ yapılmayı bekleyen konuları nelerdir gibi soruların cevabı aranmaktadır. Bu noktada makale, Osmanlı elçileri ve elçilikleri üzerine yapılan çalışmaların bir panoramasını sunarken bu konuda Cumhuriyet döneminde hatırı sayılır çalışmalar yapıldığı, bununla birlikte araştırmayı bekleyen birçok konunun da mevcudiyetini merkeze almaktadır. Makale dahilinde Osmanlı elçileri ve elçilikleri ile ilgili yapılan çalışmalar, bazı örnekler üzerinden analizlerle ve alana ilgi gösterenler için genel bir listeyle sunulmaktadır.

Esasen Osmanlı elçileri ve elçilikleri üzerine çalışmalar Osmanlı Devleti döneminde XIX. yüzyılın sonunda ve XX. yüzyıl başında yapılmaya başlanmıştır. Bu konuda Tarih-i Osmanî Encümeni'nin faaliyetleri ve Mecmuası'nda (TOEM) yayımlanan bazı makaleler buna örnek gösterilebilir¹. Yine birçok sefâretnâmenin matbu baskılarının da gerek Tarih-i Osmanî Encümeni neşriyatı olarak gerekse diğer yayıncılar tarafından Osmanlı Devleti'nin

1 Birkaç örnek için bkz. Ahmet Refik, "Pasarofça Muâhdesi'nden Sonra Viyana'ya Sefir İ'zami", VII/40 (1332), s. 211-227; ayn.mlf., "Moralı Ali Efendi'nin Paris Sefâreti (1797-1802)", III/18 (1328), s. 1120-1138; IV/22 (1329), s. 1378-1390; IV/21 (1329), s. 1333-1343; IV/20 (1329), s. 1246-1259; IV/24 (1329), s. 1548-1560; IV/23 (1329), s. 1458-1466; Abdurrahman Şeref, "Viyana Sefir-i Sâbıkı Hüseyin Hilmi Paşa", VIII-XI/49-62 (1335-1337), s. 63-74; ayn.mlf., "Manzum Bir Sefâretnâme", III/13 (1328), s. 777-795; İskender Hoçi Yanko, "Sadrazam Said Mehmed Paşa Merhûmun Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyûn'da İken Stockholm'e Vuku Bulan Sefâreti - Müşârûnileyhin Avdetinde Makâm-ı Sadâret-i Uzmâ'ya Takdim Eylediği Takrîr", II/11 (1327), s. 658-677; Ahmed Tevhid, "Yıldırım Sultan Bayezid Hân-ı Evvel Devrinde Mısır'a Sefâretle Gönderilen Sefer Şah'ın Vefatı", III/16 (1328), s. 1031-1032; *Memurin-i Haricîyenin İntisab ve Tayin ve Terfilerine Aid Layiha-i Kanuniye*, [İstanbul] 1328.

son döneminde yapıldığı görülmektedir². Aynı şekilde yurt dışında, bilhassa Paris'te Osmanlı sefâretnâmelerinin basımı yapılmıştır. Ayrıca artan oranda matbaa yayımcılığıyla bazı süreli yayınlarda konuya dair makaleler yer bulmuştur³. Bunların yanında Hariciye Salnameleri'nin neşri de Osmanlı elçileri ve elçilikleri üzerine Osmanlı Devleti döneminde yapılan çalışmaların başlıcalarındandır⁴. Yakın dönemde tekrar günümüz harfleriyle neşredilen eser, son dönem Osmanlı hariciyesi ve elçileri ile ilgili önemli malumatları içerir. Yine Osmanlı son döneminde elçilik de yapan Salih Münir Paşa'nın diplomasiye, bunun dahilinde elçilere

- 2 Birkaç örnek için bkz. Mehmed Efendi, *Sefâretnâme-i Fransa*, Matbaa-i İlmiye-i Osmaniyye, İstanbul 1283; Mehmed Emin Nahifî, *Sefâretnâme-i Abdülkerim Paşa*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1316; Ahmed Azmî, *Sefâretnâme*, Matbaa-i Ebüzziya, Kostantiniye 1303; Ahmed Resmî, *Sefâretnâme-i Ahmed Resmî*, Matbaa-i Ebüzziya, Kostantiniye 1303; Seyyid Vahid Efendi, *Fransa Sefâretnâmesi*, Matbaa-i Ebüzziya, Kostantiniye 1304; Ahmed Resmî Efendi, *Viyana Sefâretnâmesi*, Matbaa-i Ebüzziya, Kostantiniye 1304; Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, *Paris Sefâretnâmesi*, Matbaa-i Ebüzziya, Kostantiniyye 1306; *Bir Elçinin Tarihçe-i Sefâreti: (1207-1208)*, haz. Hayreddin Nedim, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1333; Hoca Gıyaseddin en-Nakkaş, *Acaibü'l-Letaif İsmiyle Hitay Sefâretnâmesi*, mütercimi İsmail Asım Efendi, neşreden Ali Emiri, Kader Matbaası, Dersaadet 1331; Morali Seyyid Ali Efendi, *Morali es-Seyyid Ali Efendi Sefâretnâmesi*, Ahmed İhsan ve Şürekası, İstanbul 1329.

Diğer matbaaların neşirlerine örnekler: Mehmed Efendi, *1132 (1720) senesinde Fransa'ya giden elçi Mehmed Efendi kullarının takriridir*, Ceride-i Havadis Matbaası, İstanbul 1288; Mehmed Sadık Rifat Paşa, *Müntehabât-ı Âsâr*, Tatyos Divitciyan Basmahanesi, İstanbul 1290; İzzet Fuad Paşa Keçecizade, *Esna-i harpte elçilik: (kaçırılan fırsatlara zeyildir)*, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul 1325; Said Kemal Paşazade, *Sefirler ve Şehbenderler*, Matbaa-i Ebüzziya, Kostantiniye 1307; Kâtibzade Mehmed Refî', *İran Sefâretnâmesi 1182*, Hilâl Matbaası, İstanbul 1333; *Morali Esseyyid Ali Efendi'nin Sefâretnâmesi*, Şirket-i Osmaniye Matbaası, İstanbul 1338.

- 3 Misalen bkz. İzzet Fuad, "Esna-yı Harpte Elçilik", *Musavver Muhit*, I/7 (1324), s. 106-108; I/8 (1324), s. 122-123; I/9 (1324), s. 138-140; I/10 (1324), s. 156-158; Mehmed Zeki (Pakalın), "Londra'da İlk Osmanlı Sefiri", *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, II/28 (1335), s. 36-41; ayn.mlf., "Beç'de Osmanlı Sefiri", *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, II/46 (1336), s. 325-329; ayn.mlf., "Viyana'da Osmanlı Sefiri", *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, IV/77 (1336), s. 866-872; Said, "Sadr-ı emîn ve a'yân Reis-i Sâbıkı Said Paşa merhûmun en güzel ve en mükemmel sefâretnâmesi olan Galip Paşa Muhtırası'na mukaddime tarzında Reşad Fuad Bey Efendi'ye hitâben yazmış oldukları gayr-ı münteşir mektubu âtiye derc ediyoruz. Bugüne kadar gayr-ı matbû olan o küçük sefâretnâmenin gelecek nüshamızda başlayacağımı tebşir ederiz." *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, I/8 (1335), s. 145-146; "Sefâretnâme-i Âmedi Galip Efendi", *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, I/9 (1335), s. 161-163; I/10 (1335), s. 180-181; I/11 (1335), s. 204-206; I/12 (1335), s. 222-223; I/13 (1335), s. 236-239; I/15 (1335), s. 259; "Matbuat-ı İslamiyye: Hedâya-yı Seniyye ve Rusya Müslümanları-Orenburg Müftüsü ve Devlet-i Aliyye", *Sırat-ı Müstakim (Sebilü'r-Reşad)*, IV/84 (1 Nisan 1326), s. 112; "Münasebetsiz Bir Tiyatro ve Washington Sefirimizin Teşebbüsâtı", *Sırat-ı Müstakim (Sebilü'r-Reşad)*, VI/148 (23 Haziran 1327), s. 288; "Acâibü'l-Letaif Nâmiyla Hitay Sefâretnâmesinin Mukaddimesi", *Tarih ve Edebiyat*, I/3 (1334), s. 58-66; M. A. Nüzhet, "Plevne Muharebesinin Tesir-i Siyasiyesi (Osmanlı- Rus) Sefiri Ali Fuad Bey'e", *Musavver Muhit*, I/20 (12 Mart 1325), s. 209-210; Halil Halit, "Hâtrât-ı Tarihiyye, İlk Sefâret", *Servet-i Fünun*, XIII/318 (3 Nisan 1313), s. 85, 87-88.
- 4 *Salname-i Nezaret-i Umur-ı Hariciye*, I-IV, Matbaa-i Ebüzziya, İstanbul 1302-1320. Yeni basımı için bkz. *Salname-i Nezaret-i Umur-ı Hariciye (Osmanlı Dışişleri Bakanlığı Yıllığı)*, I-IV, haz. A. Nezih Galitekin, İşaret Yay., İstanbul 2003.

ve anlarına dair eserlerini de zikretmek gerekir⁵. Hüseyin Ağâh Bey'in *Sefir ve Şehbenderler Hukuk ve Vezâ'ifi* başlıklı eseri ve Hariciye mensupları için yayımlanan bir talimatname de bu minvalde sayılabilir⁶.

Osmanlı Elçileri ve Elçilikleri Üzerine Yapılan Araştırmaların Genel Durumu

Osmanlı diplomasisi ve dış politikası veya siyasi tarihi alanında kaleme alınmış mevcut yazılı literatürde doğrudan olmasa da bazen kısmî olarak bazen daha geniş boyutta Osmanlı elçileri ve elçilikleri yer bulmuştur. Ancak bu çalışmanın odaklandığı nokta, doğrudan Osmanlı elçileri ve elçiliklerini kapsayan veya büyük oranda Osmanlı elçilerinin veya elçiliklerinin dahil edildiği literatür üzerinden konunun incelenmesi ve tespitlere gidilmesidir. Elbette bu alandaki her bir çalışmaya yer verilmesi bu mütevazî çalışmanın boyutlarını aşacağından belirli örnekler üzerinden konunun değerlendirilmesi tercih edilmiştir.

Osmanlı diplomasisi, dış politikası ve siyasi tarihinin daha derin anlaşılması ve analiz edilmesi açısından Osmanlı elçilerini ve elçiliklerinin detaylarını yakinen bilmek önem taşır. Bilhassa elçilik raporları ve elçilerin gönderildiği ülkelerdeki tarihi kayıtlar Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle olan münasebetlerinin iç yüzünü ve arka planını anlamaya yarar. Bu nedenle Osmanlı Devleti döneminde yurtdışına gönderilen elçiler üzerine yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Cumhuriyet döneminde Osmanlı diplomasisi ve bunun dahilinde Osmanlı elçileri ve elçilikleri hakkında yapılan çalışmalar zaman içerisinde artarak devam etmiştir. Bilhassa XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu alanda daha fazla sayıda inceleme ve yayın ortaya konulmuştur. Çalışmalarda elçilerin görevleriyle ilgili hazırladıkları Osmanlı sefâretnâmelerinin yurt içinde ve yurt dışında bu konuda en çok ilgi gören kaynaklar olduğu görülmektedir. Osmanlıların dış dünya ile olan siyasi, askeri, ticari, diplomatik ve kültürel temaslarının incelenmesi mevzuunda değerli bilgileri haiz olması, sefâretnâmeleri ön plana taşımıştır. Büyük çoğunluğu Avrupa ülkelerine gönderilen elçiliklerden doğan sefâretnâmeler, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'yı daha fazla anlama ve burada meydana gelen ilerlemeyi anlamlandırması noktasında fayda sağlamıştır. Aynı şekilde elçilik yapan diplomatların ve devlet adamlarının biyografilerinin de yapılan çalışmalar içerisinde öne çıkan konuların başında geldiği söylenebilir. Bu gibi eserler, Osmanlı dış politikası ve diplomasisini daha fazla anlama ve yorumlama imkânı vermektedir.

5 Salih Münir Paşa, *Diplomasi: Almanya*, I-II, Sabah Matbaası, İstanbul 1332; ayn.mlf., *Diplomasi: Malumat-ı Esasiye*, Tevsi-i Tibaat Matbaası, İstanbul 1328. Yakın dönemde eser yayına hazırlanmıştır. Bkz. Salih Münir Paşa, *Diplomasi: Ma'lumat-ı Esasiyye. Bir Son Dönem Osmanlı Elçisinin Kaleminden Diplomasi*, haz. Ahmet Dönmez-Refika Kart, Palet Yay., İstanbul 2018. Salih Münir Paşa'nın bazı yazıları, hatıratı ve biyografisi yayımlanmıştır. Bkz. Salih Münir Çorlu, *Geçmiş Zamanlar: Sultan II. Abdülhamit'in Paris Sefir-i Kebirinin Diplomasi Yazıları ve Hatıraları*, haz. İsmail Dervişoğlu, Kitabevi, İstanbul 2013; Salih Münir Paşa [Çorlu], *Geçmiş Zamanlar: II. Abdülhamid Devri Osmanlı Diplomasisi, İstanbul ve Paris Hatıraları*, haz. Ali Birinci-Selma Günaydın, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2015.

6 Hüseyin Ağâh Bey, *Sefir ve Şehbenderler Hukuk ve Vezâ'ifi*, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet 1312; *Daire-i Hariciye Hademesinin Umur ve Vezâ'ifi Hakkında Talimatnamedir*, Hilal Matbaası, Dersaadet 1325.

2000 yılı öncesi dönemlerde kütüphanelere erişimin, araştırma olanaklarının kısıtlı olması dolayısıyla bu konuda yapılan neşriyatın çok daha uzun sürede ve meşakkatli şartlarda yapıldığını söylemek gerekir. Katalog taraması yapmak, yazma eserlere erişim ve kopya edinme, kütüphanelerin kataloglarının günümüzdeki kadar kapsamlı olmaması gibi sebepler daha erken dönemlerde araştırmacılar açısından büyük zorluk oluşturmuştur. Buna rağmen bahsedilen süreçte hatırı sayılır çalışmalar kaleme alınmış ve bilim dünyasına kazandırılmıştır. Yine son 20-30 yıl içerisinde araştırma imkanlarının genişlemesi, ulaşım şartlarının hızlı ve daha kolay hale gelmesi Osmanlı elçileri ve elçilikleri hakkında yapılan çalışmalara da olumlu bir katkı sunmuştur. Mevcut kütüphanelerin kataloglarının daha iyi şartlara erişmesi, her geçen yıl daha fazla arşivin araştırmaya açılması, yurt içinde ve yurt dışına araştırma amaçlı seyahatin daha da kolaylaşması bu olumlu şartlara eklenmiştir.

Esasen son dönemde araştırmaların hızlanıp artış göstermesine etki eden en büyük faktör teknolojik gelişmelerin bilimsel çalışmalara sunduğu imkanlardır. Gerek internet üzerinden katalog tarama ve yer yer kütüphane ve arşivlerde açık erişime müsait ortamların oluşturulması, gerekse hızlı ve kolay seyahat ile yurt dışındaki kütüphane ve arşivlerde araştırma yapma olanaklarının artışı, bu alanda yapılan çalışmalara nicelik yönünden önemli bir katkı sağlamıştır. Bu durumun yayıncılık alanına yansımaları ise daha fazla neşir olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde bilimsel araştırmaların çeşitli kurumlar tarafından finanse edilmesi ve bilim insanlarına daha fazla maddi destek verilmesi de bu konudaki araştırmaların ve paralel olarak yayın sayısını ve niteliğini yükselten bir faktördür. Zira Osmanlı diplomasisi, elçi ve elçilikleri hakkında yapılacak çalışmalar için konuyla ilgili ülkenin arşiv ve kütüphanelerinden istifade edilmesi şarttır. Keza tarih alanında araştırmacı sayısının artması da Osmanlı elçileri ve elçilikleri hakkında yapılan çalışmaların günümüzde ciddi bir orana ulaşmasında önemli paya sahiptir.

Osmanlı elçileri ve elçilikleri üzerine yapılan araştırmalarda önemli faktörlerden birisi de lisan meselesidir. Araştırmacıların Osmanlı Türkçesine hakimiyetinin yanı sıra yabancı dil bilmeleri de yapılan çalışmaların niteliğini etkilemektedir. Konuyla ilgili dillerin bilinmesi, ilgili ülkede yapılacak araştırmalar açısından şarttır, ayrıca edinilen kaynakların okunup analiz edilmesi bakımından da olmazsa olmazdır. Bu bağlamda bahse konu son 20-30 yılda Türkiye’de yabancı dil bilen araştırmacı sayısı artmıştır. Buna paralel olarak diğer ülkelerin arşiv ve kütüphanelerinden de istifade edilmek suretiyle ortaya konan çalışmaların niteliği ve niceliğinde yükseliş görüldü. Diğer taraftan farklı sahalarda olduğu gibi bu alanda da Osmanlı Türkçesini hakıyla okuyup neşre dönüştürme noktasında bazı yayınlarda sorunların ortaya çıkması da yeni jenerasyonun Osmanlı Türkçesine olan hakimiyetinde bazı noktalarda sorunlar olduğuna işaret etmektedir. Osmanlı elçileri ve elçilikleri üzerine araştırmalarda günümüz uluslararası akademik dili olan İngilizce dışında ve ilgili yüzyıla bağlı olarak değişmek kaydıyla başta Fransızca, İtalyanca, Almanca, Latince, Arapça ve Farsça olmak

üzere temel dillere hakimiyet önem kesbeder. Erken dönemler için Latince ve İtalyancanın Avrupalı devletlerle münasebetlerde temel diller olarak öğrenilmesi gerekmektedir, daha sonraki süreçlerde ise Fransızca, Almanca, Rusça gibi diller ilgili konuya göre değişmekle birlikte araştırmacıların edinmeleri gereken bir vasıf olarak durmaktadır. Elbette daha spesifik alanlarda da dil öğrenilmesi, alanında donanım kazanmak açısından şarttır. Osmanlı Devleti'nin üç kıtanın kesiştiği geniş bir coğrafyada hüküm sürmesinin yanı sıra dünya devleti olması bakımından geniş bir temas alanı mevcuttur. Bu nedenle de bahse mevzu diller dışında kalan diğer dillerin de yapılan araştırmaların sahasına göre öğrenilip, yapılacak incelemelerde araç olarak kullanılması son derece ehemmiyet taşır. Bu ise alanda yapılan araştırmalara dahil olmak isteyen genç araştırmacılar açısından tereddüt meselesi olabilir. Dil çeşitliliği ve öğrenmenin zaman alması araştırmacılara bir bariyer gibi görünse de yapılan çalışmalar imkanlar dahilinde dil öğrenilerek yapılmışsa anlam kazanmaktadır. Lisan hakimiyeti, ilgili konunun etraflı bir biçimde incelemesi ve karşılaştırmalı tarih yazımının gereği olarak zaruridir. Yoksa yapılan araştırmalar eksik kalacağı gibi, isabetli olmayan tespitlere de sebep olabilir. Aynı zamanda Türkiye'deki arşivlere veya yazma kaynaklara yansımayan bazı kayıtların diğer ülkenin arşivlerinde veya kayıtlarında bulunması yüksek ihtimaldir. Her iki ülke kaynakları birbirini tamamlar ve örtüşür nitelikte olduğundan yapılacak araştırmaların sağlam bir direk üzerine inşasına zemin hazırlar.

Son noktada aşağıda genel değerlendirmesi yapılacak bu alandaki çalışmaların büyük bir yeküne ulaştığını söylemek mümkündür. Ancak hâlâ araştırılmayı bekleyen birçok elçi ve elçilik, akademisyenleri beklemektedir. Bu doğrultuda ilerleyen süreçte Osmanlı elçileri hakkında daha fazla malumat elde edilmesi mümkün olacağı gibi daha fazla sayıda sefâretnâmenin keşfi de muhtemeldir. Bu ise Osmanlı diplomasisi ve siyasi tarihi çalışmalarına daha fazla katkı sağlayacak, yeni tespitlere imkân verecektir. Yapılan çalışmaların XIX. yüzyıl öncesinde yoğunlaşmış olması bundan sonraki süreçte XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıl elçileri ve elçiliklerine daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu noktada özellikle Osmanlı Devleti'nin son 150 yılını kapsayan dönemde görev yapmış Osmanlı elçileri ve bunların elçilikleri üzerine yapılacak çalışmaların sayıca daha da artması son dönem Osmanlı diplomasisini yakından tanımaya büyük oranda katkı sağlayacaktır. Zira daimî elçiliklerin kurulması ve gittikçe yaygınlaşması, şebkenderlik ağının büyüyerek dünyanın dört bir yanına kurulması, büyük bir organizma olarak Hariciye teşkilatının daha derinden incelenmesini gerekli kılar.

Osmanlı Elçileri ve Elçilikleri Hakkında Yapılan Önemli Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme

Daha önce de bahsedildiği üzere Osmanlı elçileri ve elçilikleri hakkında yapılan neşriyat çalışmaları Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlamıştır. Bunun dahilinde Osmanlı elçilerinin görev raporları olan sefâretnâmeler Türkiye kadar Avrupa'da da en çok dikkat

çeken eserler olmuştur. Bazıları Fransızca ve Almanca olarak da basılan bu sefâretnâmeler, özellikle Osmanlıların dış dünyaya bakışı ve onu algılayışı üzerine anlatımlar içermesi bakımından ilgi görmüştür. Sayıları XVIII. yüzyılda daha da artan sefâretnâmeler içerisinde 1720-1721 yıllarında Paris'te fevkalade elçi olarak bulunan Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin *Fransa Sefâretnâmesi*, bu gibi eserler arasında en çok ilgi görendir⁷. Yine İbrahim Paşa (1719 Viyana), Dürri Ahmed Efendi (1721 İran), Ahmed Resmî Efendi (1757-1758 Viyana ve 1764-1765 Berlin), Ahmed Vasıf Efendi (1788 İspanya) ve Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin (1806 Paris) sefâretnâmeleri de XIX. ve XX. yüzyılda Türkiye'de ve Avrupa'da ilgi gören sefâretnâmelerin başlıcalarıdır⁸.

Cumhuriyet döneminde de Osmanlı sefâretnâmelerine gösterilen ilgi devam etmiştir. Bu konudaki bazı yayınlar sefâretnâmeleri toplu değerlendiren eserler olup bunlar içerisinde Faik Reşit Unat'ın *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri* adlı eseri ilk derli toplu başvuru kaynağı niteliği taşır⁹. Yine Hadiye Tuncer ve Hüner Tuncer'in bu alandaki çalışması da Osmanlı elçileri ve sefâretnâmelerini değerlendiren bir eserdir¹⁰. Kemal Beydilli'nin “Sefâret ve Sefâretnâme Hakkında Yeni Bir Değerlendirme” başlıklı makalesi de sefâretnâmeler üzerine yeni bir değerlendirme sunmaktadır¹¹. Baki Asiltürk'ün *Osmanlı Seyyahlarının Gözüyle Avrupa* başlıklı kitabı da içeriğine sefâretnâmeleri dahil eden çalışmalardandır¹². Bu konuda Osmanlıların Avrupa algısı odaklı olarak sefâretnâmeleri değerlendiren İbrahim Şirin'in doktora tezinden neşri yapılan *Osmanlı İmgeleminde Avrupa* adlı eserini de zikretmek gerekir¹³. Bernard Lewis'in *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi* adlı kitabı Osmanlı elçilerinin

- 7 Mehmed Efendi, *Relation de l'ambassade de Mehemed-Effendi, a la cour de France, en MDCCXXI. Traduit du turc*, Ganeau, Constantinople Paris 1757; Mehmed Efendi'nin *Sefâretnâmesi*, Firmin Didot Frères, Paris 1841; Mehmed Efendi, *Relation de l'Ambassade de Mehmed Efendi en France*, Typographie de Frimin Didot Frères, Paris 1841; Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, *Sefâretnâme-i Fransa*, Suavi Matbaası, Paris 1288; *Elçi Mehmed Efendi'nin Takriri*, Imprimerie de Victor Groupy, Paris 1889; M. Aubigny d', “Un ambassadeur Turc à Paris sous la Régence. Ambassade de Mehmet- Effendi en France, d'après la relation écrite lui même et des documents inédits”, *Revue d'Histoire Diplomatique*, III/1-2 (1889), s. 78-91, s. 200-235; Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, *Tacryr ou relation de Mohammed Efendi ambassadeur de la S. porte en France 1720 a Ibrahim Pacha*, edit et accompagne de notes Ali Suavi, Imprimerie de Victor Goupy, Paris 1872.
- 8 İbrâhim Paşa, *Bericht über den Zug des Gross-Botschafters Ibrahim Pascha nach Wien im Jahre 1719*, ed. F. v. Kraelitz- Greifenhorst, Wien Hölder 1908; Dürri Efendi, *Dürri Efendi Sefâretnâmesi*, Imprimerie Lithographique de C. Motte, Paris 1820; *Ahmed Resmî Efendi'nin Viyana ve Berlin Sefâretnâmeleri*, sad. Bedriye Atsız, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1980; *Des Türkischen Gesandten Resmî Ahmet Efendi Gesandtschaftliche Berichte von Berlin im Jahre 1763*, Repr. of the 1809, Berliner Handpresse, Berlin 1983; Barbier de Maynard, A.C., “Ambassade de l'historien turc Vasıf Efendi en Espagne, 1787-1788”, *Journal Asiatique*, V/19 (1862), s. 505-523; Mehmet Vahid, *Sefâretnâme-i Seyyid Mehmed Vâhid Efendi, Relation de Mohammed Said Wahid Effendi*, Paris 1843.
- 9 Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri*, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1968.
- 10 Hadiye Tuncer-Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefâretnâmeler*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1997.
- 11 Kemal Beydilli, “Sefâret ve Sefâretnâme Hakkında Yeni Bir Değerlendirme”, *Osmanlı Araştırmaları*, XXX (2007), s. 9-30.
- 12 Baki Asiltürk, *Osmanlı Seyyahlarının Gözüyle Avrupa*, Kaknüs Yay., İstanbul 2000.
- 13 İbrahim Şirin, *Osmanlı İmgeleminde Avrupa*, Lotus Yayınevi, Ankara 2006.

Avrupa algısını oryantalist bir çerçevede inceler¹⁴. Aynı şekilde *Osmanlı Elçilerinin Gözü ile Avrupa* adlı kitap da yazarı Hasan Korkut'un doktora çalışmasına dayalı olarak hazırlanmış konuyu toplu olarak değerlendiren bir eserdir¹⁵. Osmanlı diplomasisi ve bunun dahilinde Osmanlı sefâretnâmeleri hakkında yapılan çalışmalara bir literatür değerlendirmesi yapan M. Alaaddin Yalçinkaya'nın "Kuruluştan Tanzimat'a Osmanlı Diplomasi Tarihi Literatürü" adlı makalesi konuya kapsamlı bir bakış açısı sunar¹⁶. Hasan Korkut'un Osmanlı sefâretnâmeleri üzerine yapılan çalışmaları değerlendirdiği makalesi de bu konu hakkındaki neşriyat arasındadır¹⁷. Belkıs Altuniş Gürsoy'un "Türk Modernleşmesinde Sefir ve Sefâretnâmelerin Rolü" başlıklı makalesi Osmanlı elçilerini ve elçiliklerini modernleşme bağlamında inceler¹⁸. Frédéric Hitzel'in sefâretnâmeleri konu aldığı makalesi de bu gibi çalışmalar içerisinde değerlendirilebilir¹⁹. Bahsedilen bu son çalışmalar, yayımlandıkları tarih itibariyle daha sonraki sürece ait bu sahada neşredilen yeni çalışmaları kapsamaz.

Erhan Afyoncu tarafından hazırlanan *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi* adlı kitap da XIX. yüzyıl ortalarına kadar Osmanlı elçileri ve elçilikleri hakkında yapılan çalışmalara yer veren önemli bir başvuru kaynağıdır²⁰. Dijital ortamda neşredilen Osmanlı elçileri ve elçiliklerini de kapsayan iki bibliyografik çalışmadan burada bahsetmek gerekir. Birincisi Suna Suner'in Don Juan Archiv Vien tarafından hazırlanan XVIII. yüzyıl Osmanlı elçileri ve sefâretnâmeleri ile ilgili geniş listesidir²¹. Bir diğeri ise Caspar Hillebrand'ın hazırladığı hem bir listeyi hem de Osmanlı elçileri ve elçilikleri ile alakalı araştırmacıları ve çalışmaları da kapsayan *A researchers' list and bibliography of Ottoman travel accounts to Europe* adlı kaynakça çalışmadır²². Her iki çalışma da bu bağlamda başvuru kaynağı niteliğindedir. Diğer taraftan yayım yılları itibariyle son yıllarda yapılan çalışmalar, yeni bulgular ve keşfedilen kaynaklar dahil edilememiştir.

14 Bernard Lewis, *The Muslim discovery of Europe*, Weidenfeld and Nicolson, London 1982; ayn.mlf., *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi*, çev. Nimet Yıldırım, Birey Yayıncılık, Erzurum 1997.

15 Hasan Korkut, *Osmanlı Elçileri Gözü ile Avrupa*, Gökkuşbu, İstanbul 2007.

16 Mehmet Alaaddin Yalçinkaya, "Kuruluştan Tanzimat'a Osmanlı Diplomasi Tarihi Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1/2 (2003), s. 423-489.

17 Hasan Korkut, "Osmanlı Sefâretnâmeleri Hakkında Yapılan Araştırmalar", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1/2 (2003), s. 491-512.

18 Belkıs Altuniş Gürsoy, "Türk Modernleşmesinde Sefir ve Sefâretnâmelerin Rolü", *Bilgi*, sayı 36 (2006), s. 139-165.

19 Frédéric Hitzel, "Sefâretnâme: les ambassadeurs ottomans rendent compte de leurs séjours en Europe", *Etudes Turques et Ottomanes*, IV (1995), s. 51-57.

20 Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2006 (8. baskı 2018), s. 108-119.

21 Suna Suner, *Eighteenth century Ottoman envoys & ambassadors (1700-1800) and a register and overview of sefâretnâmes*, Don Juan Archiv Wien, Wien 2013.

22 Caspar Hillebrand, *A researchers' list and bibliography of Ottoman travel accounts to Europe*, Bonn University, 2nd edition, Bonn 2014.

Bilinen 60 kadar Osmanlı sefâretnâmesinin hemen hemen hepsi neşredilmiştir²³. Son 30-40 yıldır sefâretnâmeler hakkında bazı yeni neşirler eklenmiştir. Bunların bir kısmı sadece sefâretnâme neşri içerirken bir kısmı sefâretnâmenin yanında ilgili elçi ve elçiliği de inceler. Bunlardan A. Çağrı Başkurt'un Kara Mehmed Paşa'nın Viyana elçiliğini değerlendirdiği çalışması son yıllarda neşredilen eserlerdendir²⁴. Yine Ebubekir Ratib Efendi'nin *Viyana Sefâretnâmesi* araştırmacıların ilgisine nail olanlardandır²⁵. Abdullah Ay tarafından yayımlanan Abdülkerim Paşa'nın *Rusya Sefâretnâmesi*'ni bunlardan saymak mümkündür. Hakan Karagöz, 1748'de Viyana'ya giden Hattı Efendi hakkında tutulan günlüğü Türkçeye kazandırmıştır. Tarafımızca yayımlanan Zıştovili Hacı Ali Ağa'nın 1755 yılındaki Lehistan elçiliği ve sefâretnâmesini de bu kabilden değerlendirmek gerekir²⁶.

Yeni neşredilen ve hala keşfedilmesi muhtemel sefâretnâmeler de mevcuttur. İbrahim Müteferrika'nın 1736 yılına ait Erhan Afyoncu ve Ahmet Önal'ın neşrettiği *Lehistan Sefâretnâmesi*'ni ve yine Numan Bey'in 1777-1778 yıllarındaki Varşova elçiliğini inceleyen, bunun dahilinde sefâretnâmesinin ve hakkında Varşova'da tutulan günlüğün Türkçeye çevrilerek tarafımızca kitap olarak yayımlandığı *Lehistan Sefâretnâmesi*'ni bu kabilden saymak mümkündür²⁷. Önümüzdeki süreçte daha fazla sayıda sefâretnâmenin varlığının tespiti de muhtemeldir. Yapılan çalışmalarda sefâretnâmelerin bazıları müstakilen basılırken bazıları ilgili elçinin elçiliği kapsamında değerlendirilmiştir. Bunlardan Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi ve Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin *Fransa Sefâretnâmeleri*, Ebubekir Ratib Efendi'nin *Viyana Sefâretnâmesi*, Ahmed Azmî Efendi'nin *Berlin Sefâretnâmesi* ve

23 Mehmet Alaaddin Yalçınkaya 2018 senesinde bu sayıyı 58 olarak verir. "Osmanlı Sefâretnâmeleri ve Diploması Tarihi Bakımından Önemi", *Osmanlı Diploması Tarihi: Kurumları ve Tatbiki*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yay. Ankara 2018, s. 28.

24 A. Çağrı Başkurt, *Vallahi canım, ben Rumeli Beylerbeyiyim!: Avrupa'da İlk Muhteşem ve Mükemmel Elçilik Alayının Hikayesi: Kara Mehmed Paşa ve Viyana Elçiliği (1665)*, Libra Kitap, İstanbul 2020.

25 *Ebubekir Ratib Efendi'nin Nemçe Sefâretnâmesi*, yay. haz. Abdullah Uçman, Kitabevi, İstanbul 1999. Fatih Yeşil, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi. Ebubekir Râtib Efendi (1750-1799)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2011.

26 Abdullah Bay, *Abdülkerim Paşa'nın Rusya Sefâreti ve Sefâretnâmesi (1775-1776)*, Gece Kitaplığı, Ordu 2014; Hakan Karagöz, *Habsburg Gözüyle Bir Osmanlı Elçisi: Mustafa Hattı Efendi'nin Viyana Günleri (1748)*, Kitabevi, İstanbul 2014; Hacer Topaktaş, *Lehistan'da Bir Osmanlı Sefiri Zıştovili Hacı Ali Ağa'nın Lehistan Elçiliği ve Sefâretnâmesi (1755)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2015.

27 Erhan Afyoncu-Ahmet Önal, "İbrahim Müteferrika'nın Lehistan Elçiliği ve Bilinmeyen Sefâretnâmesi", *Osmanlı Araştırmaları*, XLVIII (2016), s. 105-142; Hacer Topaktaş Üstüner, *Lehistan'da Son Osmanlı Elçisi: Numan Bey'in Varşova Elçiliği ve Sefâretnâmesi 1777-1778*, Okurtarih, İstanbul 2020.

Vasıf Efendi'nin *İspanya Sefâretnâmesi* birçok incelemeye konu olanların başında gelir²⁸. Son dönemde neşredilen bir diğer sefâretnâme de Osman Şehdi Efendi'nin 1757-1758 yıllarına tekabül eden *Rusya Sefâretnâmesi*'dir²⁹.

Elçileri konu alan başlıca çalışmalara bakıldığında Ahmed Resmî Efendi üzerine biyografik içeriğiyle Virginia Aksan'ın çalışmasını anmak gerekir³⁰. Ebubekir Ratib Efendi'nin bürokratik yaşamını inceleyen Fatih Yeşil'in *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi. Ebubekir Râtib Efendi (1750-1799)* başlıklı kitabı da elçiler hakkında yapılan eserler arasındadır³¹. Ethan L. Menchinger'in XVIII. yüzyıl diplomat ve devlet adamı Ahmed Vasıf Efendi'yi incelediği ve Türkçeye de çevrilen kitabı da bu gibi çalışmalardandır³².

İlk daimî Osmanlı elçileri ve elçilikleri de araştırmalara konu olmuştur.ERCÜMENT Kuran'ın ilk daimî Osmanlı elçiliklerinin kuruluşunu konu alan *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, başlıklı kitabı önem taşır³³. Aynı konuda daimi elçiliklerin yeniden kurulmasını konu alan Ahmet Dönmez'in "Karşılıklı Diplomasye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa'da Yeniden

28 Bazıları için bkz. *Le Paradis des Infideles: Relation de Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi. Ambassadeur Ottoman en France sous la Regence, traduite de l'Ottoman par Julien Galland*, ed. Gilles Veinstein, La Découverte, Paris 1981; *Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Fransa Sefâretnâmesi*, haz. Abdullah Uçman, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1976; *Yirmisekiz Mehmed Çelebi, Paris'e Bir Osmanlı Sefiri: Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin Fransa Seyahatnamesi*, haz. Şevket Rado, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2017; Carter V. Findley, "Ebu Bekir Ratib's Vienna embassy narrative, Discovering Austria or propagandizing for reform in Istanbul?", *WZKM*, 85 (1995), s. 41-80; Fatih Bayram, *Ebubekir Ratib Efendi as an Ottoman envoy of knowledge between the East and the West*, Bilkent University, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000; *Ebubekir Ratib Efendi'nin Nemçe Sefâretnâmesi*, yay. haz. Abdullah Uçman, Kitabevi, İstanbul 1999; Cahit Bilim, "Ebubekir Ratib Efendi, Nemçe Sefâretnâmesi", *Belleten*, LIV/209 (1990), s. 261-95; Melek Öksüz, *Türk İspanyol İlişkileri Çerçevesinde Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçiliği: 1787-1788*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 1998; Azmi Süslü, *Relations entre l'Empire Ottoman et la France à travers l'ambassade de Vahid Paşa 1806-1807*, Doktora Tezi, Paris 1979; Erol Çağlar, *Mehmed Emin Vahid Efendi'nin Fransa Sefareti ve İngiltere ile Yapılan Görüşmelere Dair Takriri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2002.

29 Şehdi Osman Efendi, *Rusya Sefâretnâmesi 1757-1758*, haz. Türkan Polatçı, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2011.

30 Virginia H. Aksan, *An Ottoman Statesman in War and Peace: Ahmed Resmi Efendi (1700-1783)*, ed. Suraiya Faroqhi-Halil İnalcık, E.J. Brill, Leiden 1995. Türkçesi için bkz. Virginia H. Aksan, *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı: Ahmed Resmi Efendi 1700-1783*, çev. Ö. Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1997.

31 Fatih Yeşil, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi. Ebubekir Râtib Efendi (1750-1799)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2011.

32 Ethan L. Menchinger, *The First of the Modern Ottomans: the Intellectual History of Ahmed Vasıf*, Cambridge University Press, Cambridge 2017; Türkçesi, *İlk Modern Osmanlı: Ahmed Vasıf'ın Fikri Gelişimi*, çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2022.

33 ERCÜMENT Kuran, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1968.

Tesisi 1832-1841” adlı makalesini de anmak gerekir³⁴. İlk daimî Osmanlı elçisi Yusuf Ağâh Efendi’nin Londra elçiliğini doktora tezine dayalı olarak neşreden M. Alaaddin Yalçınkaya’nın kitabı bu alanda ilk akla gelenlerdendir³⁵. Yine Berlin’e gönderilen ilk daimî elçi Giritli Ali Aziz Efendi’nin Berlin sefreti H. Ahmed Schmiede tarafından incelenmiştir³⁶. Paris’e gönderilen Morali Esseyid Ali Efendi, bir asır öncesinde Fransa’da bir çalışmaya konu olmuş ve yıllar sonra Türkçeye kazandırılmıştır³⁷. Mustafa Aydın’ın Rusya’da Osmanlı elçiliğinin açılması hakkında makalesi de bu alandaki çalışmalardan sayılabilir³⁸.

XIX. yüzyılda görev yapan diplomatlar hakkında da giderek artan sayıda çalışma yapılmış ve yayımlanmıştır. Bunlar içerisinde Sinan Kunalalp’in hazırladığı XIX. ve XX. yüzyıl Osmanlı elçilerini de listeler biçimde tanıtan *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922) Prosopografik Rehber*, önemli bir başvuru kaynağıdır³⁹.

Ali Akyıldız’ın Sadullah Paşa (1838-1891) hakkındaki biyografik eseri bu alanda önde gelen çalışmalardandır⁴⁰. Ö. Kürşad Karacagil’in diplomat ve devlet adamı Polonya asıllı Ahmed Rüstem Bey (1862-1934) hakkında hazırladığı biyografi de bu gibi çalışmalar içerisinde yer alır⁴¹. Kasım Hızlı’nın yüksek lisans tezine dayalı olarak yayımladığı Salih Münir Paşa (1859-1939) biyografisi de bu grup çalışmalardandır⁴². Rıdvan Kaşıkçı’nın Osman Nizami Paşa (1856-1939) üzerine hazırladığı doktora çalışmasından neşrettiği eser de son dönemde Osmanlı elçileri kapsamında yapılan çalışmalar arasındadır⁴³. Musurus ailesi ile ilgili Olivier Bouquet ve Sinan Kunalalp’in eseri de XIX. yüzyılın bir diplomat ailesi üzerine evrakların neşrini içerir⁴⁴. Son dönem Osmanlı diplomatlarından Turhan Paşa’nın

34 Ahmet Dönmez, “Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa’da Yeniden Tesisi 1832-1841”, *Fahir Armaoğlu Armağanı*, ed. Ersin Embel, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2008, s. 153-160.

35 M. Alaaddin Yalçınkaya, *The First Permanent Ottoman Embassy in Europe. The Embassy of Yusuf Agah Efendi to London (1793-1797)*, ISIS, İstanbul 2010.

36 H. Ahmed Schmiede, *Osmanlı ve Prusya Kaynaklarına Göre Giritli Ali Aziz Efendi’nin Berlin Sefreti*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1990.

37 Maurice Herbet, *Une Ambassade Turque sous le Directoire, Morali Esseyit Ali Efendi (1797-1802)*, Librairie Académique Didier, Paris 1902; Türkçesi, *Fransa’da İlk Daimi Türk Elçisi “Morali Esseyit Ali Efendi”*, çev. Erol Üyepazarcı, Pera Turizm ve Ticaret, İstanbul 1997.

38 Mustafa Aydın, “Osmanlı Devleti’nin Rusya’da Elçilik Açması (1856) ve Elçi Yusuf Rıza Bey’in Faaliyetleri”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 26 (2012), s. 107-126.

39 Sinan Kunalalp, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922). Prosopografik Rehber*, ISIS, İstanbul 2003.

40 Ali Akyıldız, *Sürgün Sefir Sadullah Paşa Hayatı, İntiharı, Yazıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2011.

41 Ö. Kürşad Karacagil, *Ahmet Rüstem Bey: Osmanlı’dan Cumhuriyete Sıra Dışı Bir Diplomat*, Vakıfbank Kültür Sanat Yay., İstanbul 2022.

42 Kasım Hızlı, *Sultanın Sefiri Salih Münir Paşa: II. Abdülhamid, Jön Türkler, Diplomasi*, Timaş Yay., İstanbul 2022.

43 Rıdvan Kaşıkçı, *Osman Nizami Paşa, Asker ve Diplomat 1856-1939*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya 2023.

44 *Les Musurus - Une famille de diplomats Ottomans. Lettres et documents (1852-1910)*, réunis et présentés par Olivier Bouquet et Sinan Kunalalp, Les Editions ISIS, İstanbul 2015.

(1839-1927) kariyeri üzerine tarafımızca hazırlanan çalışmalar mevcuttur⁴⁵. Diplomat ve devlet adamı Sadrazam Ahmed Tevfik Paşa (1843-1936) hakkında Orhan Koloğlu, Nurten Çetin ve Necati Çavdar'ın biyografi çalışmaları da bu alandaki yayınlardandır⁴⁶. Mustafa Reşid Paşa'nın diplomatik görevleri de çalışmalarda yer bulmuştur. Bayram Kodaman'ın Fransızca eseri bunlardan ilk akla gelenlerdendir⁴⁷. Yine Fatih Andı'nın yayına hazırladığı Mustafa Sami Efendi'nin 1838 yılı görevini ihtiva eden *Avrupa Risalesi* de XIX. yüzyıl elçilikleri arasında neşredilenlerdendir⁴⁸. Bozoklu Osman Şakir Efendi'nin *Musavver İran Sefâretnâmesi* de 1817 yılında İran'ı resimlerle anlatan kıymetli bir eser olup yakın zamanda yayımlanma şansına erişmiştir⁴⁹. Seyyid Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris elçiliği ve sefâretnâmesi Bekir Günay tarafından kitap olarak yayımlanan konu dahilindeki mevcut eserlerdendir⁵⁰. Fikret Turan'ın yayımladığı Londra Seyahatnamesi'ni ve 1835 Tarihli Resimli Seyyahnameyi de XIX. yüzyıl diplomatlarının Avrupa'ya bakışını sunmasını açısından önem taşır⁵¹.

XIX. ve XX. yüzyıl Osmanlı fevkalade elçilikleri üzerine de bazı çalışmalar kaleme alınmıştır. Bunlardan Mahir Aydın'ın *Livadya Sefâretnâmeleri*'ni konu edindiği "Livadya Sefâretleri ve Sefâretnameleri" başlıklı makale Rusya İmparatorları'na gönderilen fevkalade Osmanlı elçiliklerini içerir⁵². Livadya fevkalade elçiliklerini konu alan şahsımızın iki çalışması da bu gruptaki yayınlar arasındadır⁵³. II. Abdülhamid döneminde fevkalade elçiliklerde vazife alan ve daha sonra büyükelçilik görevleri yürüten Hüseyin Kâzım Bey'in (1860-1920) diplomatik seyahatnamelerini konu edinen *Sultan II. Abdülhamid ve Diploması*:

-
- 45 Hacer Topaktaş Üstüner, "An Ottoman Talented Diplomat of Albanian Origin: Turhan Pasha (Permeti) and Some New Information on His Diplomatic Career", *Turkey and Kosovo, the Role of Diplomacy in the History of Balkans*, ed. Özgür Oral, Istanbul University, Istanbul 2021, s. 145-161.
- 46 Orhan Koloğlu, *Son Sadrazam: Milli Mücadele Taraftarı Ahmed Tevfik Paşa*, Doğan Kitap, İstanbul 2007; Nurten Çetin, *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2015; Necati Çavdar, *Son Osmanlı Sadrazamı Ahmet Tevfik Paşa*, Berikan Yayınevi, Ankara 2016.
- 47 Bayram Kodaman, *Les Ambassades de Moustapha Réchid Pacha à Paris*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1991.
- 48 *Bir Osmanlı Bürokratının Avrupa İzlenimleri, Mustafa Sami Efendi ve Avrupa Risalesi*, haz. M. Fatih Andı, Kitabevi, İstanbul 1996.
- 49 Osman Şakir Efendi, *Musavver Sefâretnâme-i İran: Resimli İran Sefâretnâmesi 1817*, haz. Güray Önal, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2018; Yakup Öztürk, Bozoklu Osman Şakir'in *Musavver İran Sefâretnâmesi ve Fatih'ten 1914 Kuşâğına Türk Resim Sanatı*, Büyüyenay Yay., İstanbul 2018.
- 50 Bekir Günay, *Paris'te Bir Osmanlı: Seyyid Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Sefirliği ve Büyük Sefâretnâmesi*, Kitabevi, İstanbul 2009.
- 51 Fikret Turan, *Seyahatname-i Londra Tanzimat Bürokratının Modern Sanayi Toplumuna Bakışı*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2009; Fikret Turan, *İngiltere ile Fransa Arasında Bir Tanzimat Aydını 1835 Tarihli Resimli Seyyahname (Renkli Orijinal resimlerle birlikte)*, (inceleme, çeviri metin), DBY Yay., İstanbul 2023.
- 52 Mahir Aydın, "Livadya Sefâretleri ve Sefâretnameleri", *Belgeler*, XIV/18 (1989), s. 312-357.
- 53 Hacer Topaktaş, "Rus Çarına Livayda'da Hoş-Âmedî: Turhan Paşa'nın II. Nikolay Nezdinde Fevkalade Elçiliği (1898)", *Osmanlı'da Siyaset ve Diploması*, ed. Mehmet Yaşar Ertaş-Haşim Şahin-Hacer Kılıçarslan, OSARK Yay., Sakarya 2016, s. 241-266; ayn.mlf., "Two extraordinary legations welcoming the Tsar and Kaiser during the reign of Abdulhamid II", *Abdülhamid II and his Legacy, Studies in Honour of F. A. K. Yasamee*, ed. Ş. Tufan Buzpınar-Gökhan Çetinsaya, ISIS, İstanbul 2019, s. 177-192.

Hüseyin Kâzım Bey'in Diplomatik Seyahatleri (1882-1887) başlıklı tarafımızca yayımlanan kitap, bu gibi çalışmalardandır⁵⁴.

Son yıllarda Hariciye Nezareti hakkında İstanbul Üniversitesi'nde tamamlanan iki doktora tezinin neşrinden de bu minvalde bahsetmek gerekir. Bunlardan Aydın Çakmak'ın *Türk Dışişleri Teşkilatı'nın Gelişimi: Hariciye Nezareti* başlıklı kitabı, Hariciye Nezareti'nin kuruluşunu ve şekillenişini konu alan bir çalışma olarak Osmanlı elçilerini de kitabına yer yer dahil eder⁵⁵. Diğerine ise II. Abdülhamid dönemi Hariciye teşkilatını ve bunun içerisinde elçileri de konu edinen Zeynep Bostan'ın *Osmanlı Hariciyesinin Modern Temelleri: II. Abdülhamid Döneminde Diplomasi* adlı kitabıdır⁵⁶. Burada Osmanlı hariciyesinin yurtdışı yapılanması ve elçileri de sistematik bir biçimde anlatılmaktadır.

Daha önce bahsedildiği üzere Osmanlı elçileri ve elçilikleri birçok lisansüstü teze de konu olmuştur. Sefâretnâmelerin bu bağlamda sıkça tezlere konu edinildiğini söylemek mümkündür. Bunlara ekteki listede yer verilmiştir. Elçilerin müstakilen incelendiği lisansüstü tezler de mevcuttur. Bunların bir kısmı kitap olarak yayımlanmışsa da bir kısmı tez halinde kalmıştır.

Son olarak Osmanlı elçileri ve elçiliklerini kapsayan geçtiğimiz süreçte tertiplenen bazı bilimsel toplantılardan da bahsetmek yerinde olur. Birincisi 2022 yılında Konya'da Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde organize edilen *I. Uluslararası Osmanlı ve Türkiye Araştırmaları Kongresi-Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Diplomasisine Yön Verenler-* başlıklı kongredir⁵⁷. Burada birçok Osmanlı diplomatına dair yeni bilgiler ve bulguları içeren bildiriler de sunulmuştur. İkincisi ise Dışişleri Bakanlığı'nın 500. kuruluş yıldönümü ile Cumhuriyetin 100. Yıldönümü vesilesiyle İstanbul Üniversitesi ev sahipliğinde yapılan *Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Dışişleri, Asırların Diploması Birikimi Uluslararası Sempozyumu*'dur. Dışişleri Bakanlığı ve Türk Tarihi Kurumu'nun ortaklaşa düzenlediği toplantıda Osmanlı elçileri ve elçilikleri de bildirilere mevzu bahis olmuştur⁵⁸. Aynı şekilde Dışişleri Bakanlığı'nın İstanbul Medeniyet Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlediği *Türk Diplomasisinde Edebiyatın İzleri Sempozyumu*, edebi yönleriyle de diplomasiye damga vuran diplomatlara dair bilimsel bir toplantı olarak anılmalıdır⁵⁹.

54 Hacer Topaktaş, *Sultan II. Abdülhamid ve Diplomasi: Hüseyin Kâzım Bey'in Diplomatik Seyahatleri (1882-1887)*, Okur Kitaplığı, İstanbul 2015.

55 Aydın Çakmak, *Türk Dışişleri Teşkilatı'nın Gelişimi: Hariciye Nezareti*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2020.

56 Zeynep Bostan, *Osmanlı Hariciyesinin Modern Temelleri: II. Abdülhamid Döneminde Diplomasi*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2021.

57 *I. Uluslararası Osmanlı ve Türkiye Araştırmaları Kongresi-Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Diplomasisine Yön Verenler*, düz. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya Karatay Üniversitesi, 20-22 Ekim 2022, Konya.

58 *Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Dışişleri, Asırların Diploması Birikimi Uluslararası Sempozyumu*, düz. Dışişleri Bakanlığı, Türk Tarihi Kurumu, İstanbul Üniversitesi, 13-14 Nisan 2023, İstanbul.

59 *Türk Diplomasisinde Edebiyatın İzleri Sempozyumu*, düz. Dışişleri Bakanlığı, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 27 Nisan 2023, İstanbul.

Sonuç

Yüzyılları bulan uzun tarihi boyunca Osmanlı Devleti'nin bir dünya gücü olması, dünyanın dört bir yanında bulunan ülkelerle irtibatını ve diplomatik ilişkiler geliştirmesi lüzumunu ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda dış ilişkilerini Osmanlı başkentine gelen yabancı diplomatlarla yürütürken diğer yandan kendi diplomatlarıyla da diğer devletlere karşılık vermiştir. Yapılacak tarih araştırmalarında Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle ilişkilerini anlama noktasında Osmanlı elçileri ve elçilikleri üzerine yapılan çalışmaların ehemmiyeti ortaya çıkmaktadır.

Cumhuriyet döneminde Osmanlı elçileri ve elçilikleri hakkında ortaya konan çalışmalar, tarih araştırmaları içerisinde büyük bir yer tutar. Bilhassa sefâretnâmeler ve elçi biyografileri bu alanda yapılan çalışmalarda ön plana çıkmıştır. Osmanlı diplomasisinin erken dönemlerine ait kaynaklar daha azdır, ya da günümüze ulaşamamıştır. 1699 Karlofça Antlaşması Osmanlı diplomasisi açısından yeni bir dönemi aralamıştır. Bundan sonra Osmanlı idaresi diplomasiyi daha fazla kullanarak siyaset geliştirmiştir. Bu ise diplomatlar aracılığıyla yapılmıştır. Bundan kaynaklı olarak Osmanlı elçileri ve elçilikleri ile ilgili çalışmalar daha ziyade XVIII. yüzyılı kapsayan süreçte artış gösterir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin bilhassa Avrupa'ya doğuda ise İran'a daha sık elçi göndermesi söz konusudur. Ayrıca bu elçilerin belirtilen yüzyılda elçilik raporlarını daha uzun, daha detaylı bir biçimde kaleme almaları, yani kaynakların artış göstermesi bu alandaki çalışmaların önünü açmıştır. Diğer yandan zaman dilimi olarak XIX. yüzyıl öncesi Osmanlı elçileri ve elçiliklerinin şimdiye dek ortaya konan yayınlar içerisinde ağırlık kazandığı söylenebilir. Osmanlı daimî elçiliklerinin oluşturulduğu 1793 yılı sonrasında ilk mukim elçilerin incelendiği ve birkaç çalışmaya konu olduğu görülürken XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıl başındaki mukim elçiler ve sefaretlerle alakalı hala önemli boşlukların bulunduğu saptanmıştır.

Yapılan çalışmaların elçilerin gittiği ilgili ülkenin arşiv ve kütüphanelerinden de istifade edilerek ortaya konması lüzumu ve elbette ilgili dilin bilinmesi gereğine bağlı bir gerçeklik söz konusudur. Mevcut literatür Cumhuriyet döneminde son 30-40 yılda bu doğrultuda araştırmacıların yetiştiği ve çalışmalara başlanabildiğini göstermektedir. Ancak hâlâ Türkiye'de Osmanlı Devleti'nin münasebet kurduğu her ülke ile ilgili yetişmiş araştırmacının mevcut olmadığını söylemek gerekir. Son dönemlerde daha fazla tarihçi yabancı dil öğrenmekte ve yurt dışında araştırma yapmaktadır, fakat bunlar istenen düzeye erişememiştir. İskandinav ülkeleri, Uzak Doğu, Merkezi Asya, Afrika ülkeleri bilhassa daha fazla araştırmacıya ihtiyaç duymaktadır. Araştırmaların çoğunluk oluşturduğu Avrupa ülkeleri ile münasebetler üzerine dahi yapılan çalışmalara daha fazlasının eklenmesi zaruridir. Bu ise genç tarihçilerin Osmanlı diplomasisi, elçileri ve elçilikleri konularına daha çok yönlendirilmesi ve alan araştırmasına uygun donanımlar kazanmaları, yetişebilecekleri imkanların tanınması ile mümkün olacaktır.

Son noktada Osmanlı siyasi tarihi incelemeleri içerisinde Osmanlı elçileri ve elçiliklerinin mühim bir yer kapladığı, artan nitelikli araştırmacı sayısının bilim camiasına veri sağlanmasına hizmet ettiği ve böylece Osmanlı siyasetini ve diplomasisini analiz etme ve yorumlama kabiliyetini daha fazla güçlendirerek tarihçilere sunduğu ve ilerleyen süreçte de daha fazla sunacağına vurgulamak gerekir. Gerek yurt içinde gerek yurt dışında bahse konu Osmanlı elçileri ve elçilikleri alanında yetişen birçok araştırmacı tarafından farklı dillerde ve çeşitli konularda yapılan çalışmalarda gittikçe artan bir ivme olduğunun da altı çizilmelidir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Osmanlı Elçileri ve Elçilikleri Üzerine Yapılan Çalışmaların Genel Listesi

Kitaplar

Abdülhak Hâmid'in Hatıraları, haz. İnci Enginün, Dergâh Yay., İstanbul 2013.

Ahmed Resmî Efendi, *Eine türkische Botschaft an Friedrich den Großen*, çev. W. B. Bolland, Keil, İstanbul 1903.

Ahmed Resmî Efendi'nin Viyana ve Berlin Sefâretnâmeleri, sad. Bedriye Atsız, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1980.

Afyoncu, Erhan, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2006.

_____, *III. Ahmed'in Hatt-ı Hümayûnlarında Sultan ve Diplomasi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2022.

Aksan, Virginia H., *An Ottoman statesman in war and peace: Ahmed Resmi Efendi (1700-1783)*, ed. Suraiya Faroqhi, Halil İnalçık, E.J. Brill, Leiden 1995.

_____, *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı: Ahmed Resmi Efendi 1700-1783*, çev. Ö. Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1997.

Aktepe, M. Münir, *Mehmed Emni Beyefendi (Paşa) 'nın Rusya Sefâreti ve Sefâretnâmesi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1974.

Akyılmaz, Gül, *Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Teşkilatı*, Tablet Basım Yayın, Konya 2000.

Akyıldız, Ali, *Sürgün Sefir Sadullah Paşa Hayatı, İntiharı, Yazıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2011.

Aracı, Emre, *Yusuf Agâh Efendi. 18. Yüzyıl Londrası 'nda İlk Türk Büyükelçi*, Pera Müzesi Yay., İstanbul 2013.

Asiltürk, Baki, *Osmanlı Seyyahlarının Gözüyle Avrupa*, Kaknüs Yay., İstanbul 2000.

Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Çoşkun Üçok, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1982.

Bareilles, Bertrand, *Un Turc a Paris 1800-1811 La relation de voyage et de Mission de Mouhib Effendi*, Editions Bassard, Paris 1920.

Başkurt, A. Çağrı, *Vallahi Canım, Ben Rumeli Beylerbeyiyim!: Avrupa'da İlk Muhteşem ve Mükemmel Elçilik Alayının Hikayesi: Kara Mehmed Paşa ve Viyana Elçiliği (1665)*, Libra Kitap, İstanbul 2020.

Bay, Abdullah, *Abdülkerim Paşa 'nın Rusya Sefâreti ve Sefâretnâmesi (1775-1776)*, Gece Kitaplığı, Ordu 2014.

Beydilli, Kemal-İlhan Şahin, *Mahmûd Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dâir Eseri, Türk Yazmalar Nüshası ve 1798 Tarihli Fransızca Tab 'ın Tıpkı Basımı*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2001.

Bilim, Cahit, *Osmanlı Dış İlişkileri: Sefaratnâmeler, Elçilikler-Anlaşmalar*, Onbir Yay., İstanbul 2019.

Bir Osmanlı Bürokratının Avrupa İzlenimleri -Mustafa Sâmî Efendi ve Avrupa Risalesi, haz. M. Fatih Andı, Kitabevi, İstanbul 2002.

Bolland, Willy-Bey, *Eine Türkische Botschaft an Friedrich den Grossen*, İstanbul 1903.

Bostan, Zeynep, *Osmanlı Hariciyesinin Modern Temelleri: II. Abdülhamid Döneminde Diplomasi*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2021.

Çakmak, Aydın, *Türk Dışişleri Teşkilatı 'nın Gelişimi: Hariciye Nezareti*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2020.

Çavdar, Necati, *Son Osmanlı Sadrazamı Ahmet Teyfik Paşa*, Berikan Yayınevi, Ankara 2016.

Çetin, Nurten, *Son Sadrazam Ahmet Teyfik Paşa*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2015.

Çorlu, Salih Münir, *Geçmiş Zamanlar: Sultan 2. Abdülhamit'in Paris Sefir-i Kebirinin Diploması Yazıları ve Hatıraları*, haz. İsmail Dervişoğlu, Kitabevi, İstanbul 2013.

_____, *Geçmiş Zamanlar: II. Abdülhamid Devri Osmanlı Diplomasisi, İstanbul ve Paris Hatıraları*, haz. Ali Birinci-Selma Günaydın, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2015.

Danışman, H. Basri, *Artçı Diplomat: Son Osmanlı Hariciye Nazırlarından Mustafa Reşit Paşa*, Arba Araştırma Basım Yayın, İstanbul 1998.

Demir, Remzi, *Mustafa Sâmî Efendi Avrupa Risâlesi*, Ankara 1996.

Demir, Uğur, *1768-1774 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2023.

Des Türkischen Gesandten Resmi Ahmet Efendi Gesandtschaftliche Berichte von Berlin im Jahre 1763, Repr. of the 1809, Berliner Handpresse, Berlin 1983.

Ebubekir Ratib Efendi'nin Nemçe Sefaretnamesi, yay. haz. Abdullah Uçman, Kitabevi, İstanbul 1999.

Ebû Sehil Nu'man, *Molla und Diplomat. Der Bericht des Ebû Sehil Nu'mân Efendi über die österreichisch-osmanische Grenzziehung nach dem Belgrader Frieden 1740/41*, çev. ve düz. E. Prokosch, Styria, Graz 1972.

_____, *Tedbîrât-ı Pesendîde (Beğenilmiş Tedbirler)*, ed. Ali İbrahim Savaş, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1999.

el Müeyyed, Sadık, *Habeş Seyahatnâmesi 1904*, Kaknüs Yay., İstanbul 2000.

_____, *Afrika Sahrâ-yı Kebîri'nde Seyahat*, Çamlıca, İstanbul 2015.

Erol, Mine, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Büyük Elçisi A. Rüstem Bey*, Bilgi Basımevi, Ankara 1973.

Fliter, Irena, *Ottomans in Eighteenth-Century Prussia. Delegates to Diplomats*, Liverpool University Press, Liverpool 2023.

Girgin, Kemal, *Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol): Osmanlı ve Cumhuriyet*

Dönemleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.

Günay, Bekir, *Paris'te Bir Osmanlı: Seyyid Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Sefirliği ve Büyük Sefâretnâmesi*, Kitabevi, İstanbul 2009.

Göçek, Fatma Müge, *East Encounters West, France and Ottoman Empire in the 18th Century*, Oxford University Press, Washington D.C 1987.

_____, *Burjuvazinin Yükselişi İmparatorluğun Çöküşü, Osmanlının Batılılaşması ve Toplumsal Değişme*, çev. İbrahim Yıldız, Ayraç Yay., İstanbul 1999.

von Hammer-Purgstall, Joseph, “*Gesandtschaftliche Berichte von seinen Gesandtschaften in Wien im Jahre 1757 und Berlin im Jahre 1763*” aus dem Türkischen Originale übersetzt von einem ungenannten Mitarbeiter der Allgemeinen Literatur-Zeitung, Allgemeinen Literatur-Zeitung, Berlin ve Stettin 1809.

Helene, Desmet-Gregoire, *Büyüklü Divan: XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Türkler ve Türk Dünyası*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Eren Yayıncılık, İstanbul 1991.

Herbette, Maurice, *Une Ambassade Turque sous le Directoire, Morali Esseyit Ali Efendi (1797-1802)*, Librairie Académique Didier, Paris 1902.

_____, *Fransa'da İlk Daimi Türk Elçisi “Morali Esseyit Ali Efendi”*, çev. Erol Üyepazarcı, Pera Turizm ve Ticaret, İstanbul 1997.

Hızlı, Kasım, *Sultanın Sefiri Salih Münir Paşa: II. Abdülhamid, Jön Türkler, Diplomasi*, Timaş Yay., İstanbul 2022.

Hillebrand, Caspar, *A researchers' list and bibliography of Ottoman travel accounts to Europe*, Bonn University, 2nd edition, Bonn 2014.

History of Christian-Muslim Relations, A Bibliographical History, Volume 12. Asia, Africa and the Americas (1700-1800), ed. David Thomas-John Chesworth, Brill, Leiden Boston 2018.

İnal, Halimat, *Les Ambassadeurs Français en Turquie et les Ambassadeurs Turcs en France dans la Seconde Moitié du XVIIIe Siècle*, Hilâl, İstanbul 1968.

İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları: I. Türkçe Tarih Yazmaları: İctimai, Siyasi, İdari ve İktisadi Tarih Eserleri: Sefâretnâmeler, haz. kolektif, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara 1949.

İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Sefâretnâmelerin Tavsifi, haz. Cahit Erencan, y.y.

1939.

Iitzkowitz, Norman-Max Mote, *Mubadele: An Ottoman-Russian Exchange of Ambassadors*, The University of Chicago Press, Chicago 1970.

Kantarcı, Şenol, *Osmanlı'da "Onurlu" Bir Diplomat ve Milli Mücadelenin "Önemli" Siması Ahmed Rüstem Bey (Alfred Bielinski-Alfred Rüstem Bey)*, Doğan Kitap, İstanbul 2009.

Karacagil, Ö. Kürşad, *Ahmet Rüstem Bey: Osmanlı'dan Cumhuriyete Sıra Dışı Bir Diplomat*, Vakıfbank Kültür Sanat Yay., İstanbul 2022.

Karagöz, Hakan, *Habsburg Gözüyle Bir Osmanlı Elçisi: Mustafa Hatti Efendi'nin Viyana Günleri (1748)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2014.

Karal, Enver Ziya, *Halet Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1802-1806)*, Kenan Basımevi, İstanbul 1940.

Karamuk, Gümeç, *Ahmed Azmi Efendis Gesandtschaftsbericht als Zeuge des Osmanischen Machtverfalls und der Beginnenden Reformära unter Selim III*, Lang, Frankfurt 1975.

Kaşıkcı, Rıdvan, *Osman Nizami Paşa, Asker ve Diplomat 1856-1939*, Çizgi Yayınevi, Konya 2023.

Kayaoğlu, Taceddin, *Osmanlı Hariciyesinde Gayr-ı Müslimler (1852-1925)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2013.

Kayran, Kutlu, *Osmanlı-Meksika Diplomatik İlişkileri (1864-1913): Elçilik Raporlarında Osmanlıların Latin Amerika Siyaseti*, Libra Kitap, İstanbul 2018.

Kınlı, Onur, *Osmanlı'da Modernleşme ve Diplomasi*, İmge Kitabevi, Ankara 2006.

Kızıltoprak, Süleyman, *Mısır'da İngiliz İşgali: Osmanlı'nın Diplomasi Savaşı (1882-1887)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2010.

Kara Mustafa vor Wien 1683 aus der Sicht türkischer Quellen, ed. Richard Franz Kreutel-Karl Teply, çev. ve yay. R. F. Kreutel, Styria 1982.

Kodaman, Bayram, *Les Ambassades de Moustapha Réchid Pacha à Paris*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1991.

Koloğlu, Orhan, *Son Sadrazam: Milli Mücadele Taraftarı Ahmed Tevfik Paşa*, Doğan Kitap, İstanbul 2007.

Kolshorn, Otto Müller, *Azmi Efendis Gesandtschaftsreise an den Preussischen Hof*,

Berlin, 1918.

Korkut, Hasan, *Osmanlı Elçileri Gözü ile Avrupa*, Gökkuşbu, İstanbul 2007.

Kuneralp Sinan, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922) Prosopografik Rehber*, ISIS, İstanbul 2003.

Kuran, Ercümen, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1968.

Langlès, Luis, *Relation de Dourry Efendi et suite de l'extrait des Voyages de Petit de la Croix, rédigé par lui-meme*, Ferra, Paris 1810.

Les Musurus - Une famille de diplomats ottomans. Lettres et documents (1852-1910), réunis et présentés par Olivier Bouquet et Sinan Kuneralp, Les Editions ISIS, İstanbul 2015.

Lewis, Bernard, *The Muslim Discovery of Europe*, Weidenfeld and Nicolson, London 1982.

_____, *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi*, çev. Nimet Yıldırım, Birey Yayıncılık, Erzurum 1997.

Mehmed Efendi, *Le Paradis des Infideles: Relation de Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi. Ambassadeur Ottoman en France sous la Regence, Traduite de l'Ottoman par Julien Galland*, ed. Gilles Veinstein, La Découverte, Paris 1981.

Mehmed Selahaddin, *Bir Türk Diplomatin Evrak-ı Siyasisi*, Âlem Matbaası, İstanbul 1306.

Menchinger, Ethan L., *The First of the modern Ottomans: the intellectual history of Ahmed Vasif*, Cambridge University Press, Cambridge 2017.

_____, *İlk Modern Osmanlı: Ahmed Vasif'in Fikri Gelişimi*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2022.

Mustafa Kesbî, *İbretnümâ-yı Devlet Tahlil ve Tenkitli Metin*, haz. Ahmet Öğreten, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2002.

Mustafa Sâmî Efendi, *Avrupa Risalesi*, haz. Remzi Demir, Ankara 1996.

Moralı Ali - Abdürrahim Muhibb (Moralı Seyyid Ali Efendi - Seyyid Abdürrahim Muhibb Efendi), *Deux ottomans à Paris sous le Directoire et l'Empire. Relations d'ambassade*, ed. Stefanos Yerasimos, Arles, Sindbad 1998.

Mustafa Hattî Efendi, Viyana Sefâretnâmesi, haz. Ali İbrahim Savaş, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1999.

Müller-Kolshorn, Otto, *Azmi Efendis Gesandtschaftsreise an den Preussischen Hof. Ein Beitrag zur Geschichte der Diplomatischen Beziehungen Preussens zur Hohen Pforte unter Friedrich Wilhelm II*, Mayer & Müller, Berlin 1918.

Nakkaş, Gıyaseddin, *Hitay Sefâretnâmesi*, haz. Betül Mutlu, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2013.

Oba, Ali Engin, *Diplomasi ve Tarih: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Diplomasi Tarihi Araştırmaları*, Kitabevi, İstanbul 2021.

Okday, Şefik, *Büyükbabam Son Sadrazam Ahmet Teyfik Paşa*, Marsan Matbaacılık, İstanbul 1986.

Ortaylı, İlber, *Osmanlı'da Milletler ve Diplomasi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2008.

Oruç Bey, *Elçilik Kâtibinin Kaleminden Safeviler: 1560-1604*, çev. Leyla Aksüt Kuzucular, Yurt Kitap Yayın, Ankara 2014.

Osman Şakir Efendi, *Musavver Sefâretnâme-i İran: Resimli İran Sefâretnâmesi 1817*, haz. Güray Önal, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2018.

Osmanlı'da Siyaset ve Diplomasi, ed. Mehmet Yaşar Ertaş-Haşim Şahin-Hacer Kılıçaslan, OSARK Yay., İstanbul 2016.

Osmanlı'da Diplomasi, Siyaset ve Savaş, ed. Mehmet Yaşar Ertaş-Hacer Kılıçaslan, Kronik Kitap, İstanbul 2020.

Ottoman Ambassadors to Persia and to Europe and their reports: text and studies, collected and reprinted by Fuat Sezgin, in collaboration with Carl Ehrig-Eggert, Eckhard Neubauer, Frankfurt am Main: Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften an der Johann Wolfgang Goethe-Universität, Institute for the History of Arabic-Islamic Science at the Johann Wolfgang Goethe University, Frankfurt 2008.

Ottoman Diplomatic Documents on "The Eastern Question", Egypt: From Ismail Pasha's abdication to Hasan Fehmi Pasha's mission to London 1879-1885, ed. Sinan Kunealp, ISIS, İstanbul 2011.

Osmanlı Diplomasi Tarihi: Kurumları ve Tatbiki, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yay., Ankara 2018.

Osmanlı Devleti'nin Diplomasi Tarihi: Makaleler-1, ed. Mehmet Alaaddin Yalçinkaya-Uğur Kurtaran, Altınordu Yay., Ankara 2020.

Osmanlı Devleti'nin Diplomasi Tarihi: Makaleler-2, ed. Mehmet Alaaddin Yalçinkaya-Uğur Kurtaran, Altınordu Yay., Ankara 2022.

Özcan, Uğur-Abidin Temizer, *Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Karadağ'da Türk Sefirleri ve Şehbenderleri*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2015.

Özen Yılmaz, Güzin, *Elçiyeye Zeval Olmaz: 16. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı'da Yabancı Elçiler*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2014.

Özkan, Selim Hilmi, *Osmanlı Devleti ve Diplomasi*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2017.

Öztürk, Yakup, *Bozoklu Osman Şakir'in Musavver İran Sefâretnâmesi ve Fatih'ten 1914 Kuşâğına Türk Resim Sanatı*, Büyüyenay Yay., İstanbul 2018.

Paker, Esat Cemal, *Siyasi Tarihimizde Kırk Yıllık Hariciye Hatıraları*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1952.

Paris'te Bir Osmanlı Sefiri: Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin Fransa Seyahatnâmesi, haz. Şevket Rado, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2017.

Rachieru, Silvana, *Diplomați și supuși otomani în Vechiul Regat: relații otomano-române între anii 1878-1908*, Editura Universității, Alexandru Ioan Cuza, Iași 2018.

Safî, Muhammet, *Osmanlı Elçilerinin Wikileaks Raporları*, Ural Yayıncılık, İstanbul 2011.

Sanaç, Fuad, *Der Gesandtschaftsbericht Mustafa Efendis über die Gesandtschaftsreise nach Wien im Jahre 1730/31*, Doktora Tezi, Viyana Üniversitesi, Wien 1992.

Sander, Oral, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1987.

Savaş, Ali İbrahim, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınevi, İstanbul 2007.

Sevinç, Tahir, *Emnî Mehmed Paşa'nın ve Canibi Ali Paşa'nın Rusya ve Avusturya'ya Sefâret Hazırlık ve Yolculukları (1739-1741) (Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2019.

Schmiede, H. Ahmed, *Osmanlı ve Prusya Kaynaklarına Göre Giritli Ali Aziz Efendi'nin Berlin Sefâreti*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1990.

Söylemezoğlu, Galip Kemali, *Başımıza Gelenler, Yakın Bir Mazinin Hatıraları, Mondros'tan Mudanya'ya 1918-1922*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1939.

_____, *Hariciye Hizmetinde Otuz Yıl - Mutlakiyet - Meşrutiyet ve Millî Mücadele Yıllarında Gördüklerim ve Başıma Gelenler 1892-1922*, Şaka Matbaası, İstanbul 1949.

_____, *Hariciye Hizmetinde 30 Sene: 1892-1922*, I, Şaka Matbaası, İstanbul 1950; IV, Maarif Basımevi, İstanbul 1955.

Suner, Suna, *Eighteenth century Ottoman envoys & ambassadors (1700-1800) and a register and overview of sefâretnâmes*, Don Juan Archiv, Wien 2013.

Şehdi Osman Efendi, *Rusya Sefâretnâmesi 1757-1758*, haz. Türkan Polatçı, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2011.

Şirin, İbrahim, *Osmanlı İmgeleminde Avrupa*, Lotus Yayınevi, Ankara 2006.

Talbot, Michael, *British-Ottoman Relations, 1661-1807: Commerce and Diplomatic Practice in Eighteenth-Century Istanbul*, The Boydell Press, Woodbridge 2017.

Tanburî Arutin, *Tahmas Kulu Han'ın Tevârîhi: İstanbullu Tanburî Arutin Tarafından Osmanlı Elçisi ile Acemistan Yolculuğunda Yazılmış*, çev. Esat Uras, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1942.

Tanzimat'tan Günümüze Olaylar ve Kişiler Ekseninde Türk Hariciyesi, ed. İrşad Sami Yuca, Hidayet Kara, Kitabevi Yay., İstanbul 2019.

Temaşvarlı Osman Ağa, *Kendi Kalemiyle Temaşvarlı Osman Ağa*, yay. Harun Tolasa, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya 1986.

Temizer, Abidin-İbrahim Serbestoğlu, *Ambassadors and Consuls of the Ottoman Empire to Serbia*, Livre de Lyon, Lyon 2021.

Topaktaş, Hacer, *Lehistan'da Bir Osmanlı Sefiri: Ziştovili Hacı Ali Ağa'nın Lehistan Elçiliği ve Sefâretnâmesi (1755)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2015.

_____, *Sultan II. Abdülhamid ve Diplomasi: Hüseyin Kâzım Bey'in Diplomatik Seyahatleri (1882-1887)*, Okur Kitaplığı, İstanbul 2015.

Topaktaş Üstüner, Hacer, *Lehistan'da Son Osmanlı Elçisi: Numan Bey'in Varşova Elçiliği ve Sefâretnâmesi 1777-1778*, Okurtarih, İstanbul 2020.

Tuncer, Hadiye-Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefâretnâmeler*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1997.

Turan, Fikret, *Seyahatname-i Londra Tanzimat Bürokratinin Modern Sanayi Toplumuna Bakışı*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2009.

_____, *İngiltere ile Fransa Arasında Bir Tanzimat Aydını 1835 Tarihli Resimli Seyyahname (Renkli Orijinal resimlerle birlikte)* (inceleme, çeviri metin), DBY Yay., İstanbul 2023.

Turan, Namık Sinan, *İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasinin İzinde*, Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2014.

Karaçay Türkal, Merve, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Fas İlişkileri*, Çizgi Yayınevi, Konya 2020.

Uçarol, Rifat, *Gazi Ahmet Muhtar Paşa (1839-1919) (Askeri ve Siyasi Hayatı)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.

Unat, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri*, yay.haz. Bekir Sıtkı Baykal, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1968.

_____, *Şehdi Osman Efendi Sefâretnâmesi*, Maarif Vekaleti, Ankara 1942.

Veinstein, Gilles, *Le Paradis des Infidèles: Relations de Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, ambassadeur Ottoman en France sous la Régence*, François Maspero, Paris 1981.

Veinstein, Gilles, *İlk Osmanlı Sefiri 28. Mehmet Çelebi'nin Fransa Anıları "Kafirlerin Cenneti"*, çev. Murat Aykaç Erginöz, Ark Yay., İstanbul 2002.

Viyana Sefiri Ali Galip Yener, haz. Ahmet Bulut, İstanbul 1978.

Voyage d'un Ministre Ottoman, ed. John Seeker, Coulet, Montpellier 1874.

Voyageurs et Diplomates Ottomans (Études turques et ottomanes: documents de travail 4), ed. François Georgeon, EHESS, Paris 1995.

Yasamee, Feroos Abdullah K., *Ottoman Diplomacy. Abdülhamid II and the Great Powers, 1878-1888*, ISIS, İstanbul 1996.

_____, *Abdülhamid'in Dış Politikası, Düvel-i Muazzama Karşısında Osmanlı 1878-1888*, çev. Yusuf Selman İnanç, Kronik Yay., İstanbul 2018.

Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin, *The First Permanent Ottoman Embassy in Europe. The Embassy of Yusuf Agah Efendi to London (1793-1797)*, ISIS, İstanbul 2010.

Yazman, M. Şevki, *Viyana Kapılarından Dönüş ve Osman Ağa'nın Çilesi*, Simurg,

İstanbul 1962.

Yeşil, Fatih, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi. Ebubekir Râtib Efendi (1750-1799)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2011.

Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Fransa Sefâretnâmesi, haz. Abdullah Uçman, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1976.

Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Fransa Sefâretnâmesi, haz. Beynun Akyavaş, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1993.

Zülfikar Paşa, *Zülfikâr Paşa'nın Viyana Sefâreti ve Esareti (1099-1103/1688-1692) = Ceride-i Takrîrât-i Zülfikar Efendi der Kal'a-i Beç*, haz. Mustafa Güler, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2007.

_____, *Viyana'da Osmanlı Diplomasisi (Zülfikar Paşa'nın Mükâleme Takrîri) 1688-1692*, haz. Songül Çolak, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.

Makaleler-Bildiriler

Akay Ahmed, Asuman-Emre Çay, “XVIII. Yüzyılda Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin Fransa'ya Bakışında Kültürlerarası Değerlendirme”, *Turkish Studies*, VIII/10 (2013), s. 1-16.

Adıyeke, A. Nükhet, “Osmanlı Sefirlerinin Gözüyle Girit Sorunu Karşısında Avrupa Basını ve Kamuoyu”, *Toplumsal Tarih*, XII/67 (1999), s. 25-30.

Afyoncu, Erhan, “Tevcihat Kayıtları-I”, *Belgeler*, sayı 24 (2000), s. 77-155.

_____, “Tevcihat Kayıtları-II”, *Belgeler*, sayı 30 (2005), s. 85-193.

_____-Ahmet Önal, “İbrahim Müteferrika'nın Lehistan Elçiliği ve Bilinmeyen Sefâretnâmesi”, *Osmanlı Araştırmaları*, XLVIII (2016), s. 105-142.

Akalın, Şahabeddin, “Mehmed Namık Paşa”, *Tarih Dergisi*, IV/7 (1953), s. 127-147.

Akpınar, Mahmut, “İstefanaki Karatodori'nin Brüksel Elçiliği (1875-1901)”, *Osmanlı Devleti'nin Diplomasi Tarihi: Makaleler-I*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Altınordu Yay., Ankara 2020, s. 445-485.

Aktepe, Münir, “Vak'anüvis Raşid Mehmed Efendi'nin Eşraf Şah Nezdindeki Elçiliği ve Buna Tekaddüm Eden Siyasi Muhabereleler”, *Türkiyat Mecmuası*, XII (1955), s. 155-178.

_____, “Dürri Ahmed Efendi'nin İran Sefareti”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 1 (Ekim 1967), s. 56-60; sayı 2 (Kasım 1967), s. 60-63; sayı 3 (Aralık 1967), s. 64-66; sayı 4

(Ocak 1968), s. 60-62; sayı 5 (Şubat 1968), s. 53-56; sayı 6 (Mart 1968), s. 82-84.

_____, “Mehmed Efendi’nin Lehistan Sefâreti ve Sefâret-nâmesi (1730-1731)”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 2 (1971), s. 131-140.

Altundağ, Şinasi, “Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Esnasında Namık Efendi’nin Yardım Talep Etmek Üzere 1832 Senesinde Memuriyet-i Mahsusa ile Londra’ya Gönderilmesi”, *Bellekten*, VI/23-24 (1942), s. 229-251.

_____, “Mehmet Ali İsyanında Yardım Talebinde Bulunmak Üzere 1832 Tarihinde Namık Paşa’nın Hususî Elçi Olarak Londra’ya Gönderilmesi”, *Tarih Vesikaları*, II/12 (1943), s. 441-451; III/14 (1944), s. 127-136, III/15 (1949), s. 200-205.

Altuniş Gürsoy, Belkıs, “Bir XIX. Asır Sefâretnâmesi, Avrupa Risâlesi”, *Türk Yurdu*, sayı 93 (1995), s. 36-41.

_____, “Âmedî Galib Efendi Sefâretnâmesi”, *ERDEM, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, IX/27 (1997), s. 911-941.

_____, “Seyyid Ali Efendi’nin Sefâretnâmesi”, *ERDEM, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, XII/36 (2000), s. 711-845.

_____, “Sefâretnâmeler”, *Yeni Türkiye, Türkler Özel Sayısı*, XXII (2002), s. 582- 591.

_____, “Türk Modernleşmesinde Sefir ve Sefâretnâmelerin Rolü”, *Bilig*, sayı 36 (2006), s. 139-165.

And, Metin, “XVI. Yüzyılda Elçilikler ve Elçiler”, *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 3 (1970), s. 20-24.

Andı, M. Fatih, “Diyar-ı Küfrü Gezdim, Beldeler, Kâşaneler Gördüm”, *İzlenim*, sayı 26 (1995), s. 76-78.

_____, “Frenk-i Bed-renk’in Avrupa’sı ve Osmanlı”, *İzlenim*, sayı 30 (1996), s. 70-71.

Arı, Bülent, “Early Ottoman Diplomacy: Ad hoc Period”, ed. A. Nuri Yurdusev, *Ottoman Diplomacy Conventional or Unconventional?*, Palgrave Macmillan, London 2004, s. 36-65.

Aydın, Mahir, “Livadya Sefâretleri ve Sefâretnâmeleri”, *Belgeler*, XIV/18 (1989), s. 312-357.

Aydın, Mustafa, “Osmanlı Devleti’nin Rusya’da Elçilik Açması (1856) ve Elçi Yusuf Rıza Bey’in Faaliyetleri”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sayı 26 (2012), s. 107-126.

Babinger, Franz, “Die Osmanischen Gesandtschaftsberichte des 17. bis 19. Jahrhunderts”, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke Mit einem Anhang: Osmanische Zeitrechnungen von Joachim Mayr (Walchsee)*, Harrassowitz, Leipzig 1927, s. 323- 332.

Balcı, Sezai, “Osmanlı Devleti’nde Tercümanlık”, *Osmanlı Diplomasi Tarihi: Kurumları ve Tatbiki*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yay., Ankara 2018, s. 39-94.

Ballı, Muhammed, “Bir Osmanlı Diplomatı: Mehmed Feridun Bey (1847-1903)”, *History Studies*, XIII/6 (2021), s. 1729-1749.

Bayraktar, Güler, “Tarihte Osmanlı-Fas İlişkileri: Seyyid İsmail Efendi’nin Fas Takriri”, *Türkler*, XII, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 592-597.

Baysun, M. Cavid, “Cezayir Meselesi ve Reşid Efendi’nin Paris Elçiliği”, *III. Türk Tarih Kongresi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1948, s. 375-379.

_____, “Mustafa Reşid Paşa’nın Paris ve Londra Sefâretleri Esnasındaki Siyasî Yazıları”, *Tarih Vesikaları*, I/1 (1941), s. 30-44; I/4 (1942), s. 283-296; II/9 (1942), s. 208-219.

_____, “Müverrih Raşid Efendi’nin İran Elçiliğine Dair”, *Türkiyat Mecmuası*, IX (1951), s. 145-150.

_____, “Şirvani-zade Ahmed Hulusi Efendi’nin Afganistan Elçiliğine Aid Vesikalar”, *Tarih Dergisi*, IV/7 (1953), s. 147-158.

Beydilli, Kemal, “Şehzade Elçisi Safiyesultanzâde İshâk Bey”, *İslam Araştırmaları Dergisi*, sayı 3 (1999), s. 73-81.

_____, “Sefâret ve Sefâretnâme Hakkında Yeni Bir Değerlendirme”, *Osmanlı Araştırmaları*, XXX (2007), s. 9-30.

_____, “Sefâretnâme (Osmanlılar’da)”, *DİA*, XXXVI, s. 289-294.

_____- İsmail Erünsal, “Prut Savaşı Öncesi Diplomatik Bir Teşebbüs: Seyfullah Ağa’nın Viyana Elçiliği (1711)”, *Belgeler*, XXII/26 (2002), s. 1-47.

Bilim, Cahit, “Mehmet Sadık Rıfat Paşa. İtalya Seyahatnâmesi”, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, II/2 (1989), s. 259-278.

_____, “Mustafa Sami. Avrupa Risalesi 1268”, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, II/2 (1989), s. 275-281.

_____, “Ebubekir Ratib Efendi, Nemçe Sefâretnâmesi”, *Belleten*, LIV/209 (1990), s. 261-296.

_____, “Mustafa Rasih Efendi'nin Rusya Sefâretnâmesi (30.1.1793-8.2.1794)”, *OTAM*, sayı 7 (1996), s. 15-36.

_____, “XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Sefâretnâmeleri”, *Yeni Türkiye, Osmanlı Özel Sayısı*, VII (1999), s. 205-211.

_____, “Elçi, M. Seyid Abdülvahap Efendi, Yazar, Sefâret Tercümanı Bozoklu Osman Şakir Efendi Musavver İran Sefâretnâmesi”, *OTAM*, sayı 13 (2002), s. 261-286.

Boppe, Auguste, “XVIII. Yüzyıl Başlarında Avrupa'da Türk Modası, Türk Elçisi Said Efendi Zamanı”, *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 4 (1979), s. 16-18; sayı 5 (1979), s. 16-18.

Bostan, İdris, “Sadık El-Müeyyed Paşa ve Afrika İzlenimleri”, *Sabah Ülkesi*, sayı 67 (2021), s. 91-97.

Bostan, Zeynep, “Minister of Foreign Affairs Ahmed Tevfik Pasha: His Contribution to Ottoman Diplomacy in a Challenging Era (1895–1909)”, *Perceptions*, XXVIII/1 (2023), s. 83-100.

Bulgaru, M. Alexandrescu-Dersca, “La condition des captifs turcs dans l'Empire des Habsbourg (1688-1689) d'après les mémoires de Osman Aga”, *Studia et Acta Orientalia*, VIII (1971), s. 125-144.

Burçak, Berrak, “The institution of the Ottoman embassy and eighteenth-century Ottoman history, An alternative to Göçek”, ed. Baki Tezcan-Karl K. Barbir, *Identity and identity formation in the Ottoman world. A volume of essays in honor of Norman Itzkowitz*, University of Wisconsin Press, Madison 2007, s. 147-151.

Can, Mustafa, “Elçi Kara Mehmed Paşa Örneği Üzerinden Osmanlı Diplomasi Teşrifatına Dair Bir Analiz”, *Tarihin İzinde Bir Ömür*, Prof. Dr. Nuri Yavuz'a Armağan, ed. Necdet Hayta vd., Berikan Yay., Ankara 2019, s. 241-263.

_____, “Osmanlı Devleti'nde Elçi Mübadelesi”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, XII/1 (2020), s. 87-102.

_____-Ayşegül Altınova Şahin, “Osmanlı Elçileri ve Karantina”, *OTAM*, sayı 49 (2021), s. 1-24.

Conermann, Stephan, “Das Eigene und das Fremde. Der Bericht der Gesandtschaft Mustafa Rasih nach St. Petersburg 1792-1794”, *Archivum Ottomanicum*, sayı 17 (1999), s.

249-270.

Cezar, Mustafa, “Osmanlı-Prusya İttifakı ve Azmi Efendi’nin Berlin Elçiliği”, *Resimli Tarih Mecmuası*, VI/71 (1955), s. 4148-4151.

Coşkun, Menderes, “Seyahatnâme ve Sefâretnâmeler”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, ed. Talat S. Halman, II, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2006, s. 327-344.

Çağ, Galip, “Osmanlı Devleti ve Orta Asya Hanlıkları Arasında Diplomatik Faaliyetlerde Bulunan Elçiler ve Karşılıklı Verilen Hediyeler”, *EKEV Akademi Dergisi- Sosyal Bilimler*, XII/35 (2008), s. 127-138.

Çakı, Fahri, “Türk Sosyolojisinde Bir Geleneksel Düşünce Kaynağı Olarak Sefâretnâmeler, Kapıcıbaşı Nişli Mehmed Ağa’nın Rusya Sefâretnâmesi Örnek Olay İncelemesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XIII/2 (2011), s. 15-29.

Çakmak, Aydın, “A Foreign Mission from the National Struggle to the Republic: The Paris Representation”, *Perceptions*, XXVIII/1 (2023), s. 101-127.

Çiftçi, Hilal, “Osmanlı Sefâret Heyetinde Bir Ermeni: Arutin Efendi ve Ermeni Harflerle Türkçe Yazdığı Seyahatnâmesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 46 (2021), s. 130-141.

_____, “Osmanlı Diplomasisinde Tamamlanamamış Bir Sefâret Misyonu Hakkında Kaynak Karşılaştırması”, *Osmanlı Devleti’nin Diploması Tarihi: Makaleler-2*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçinkaya-Uğur Kurtaran, Altınordu Yay., Ankara 2022, s. 145-176.

Çolak, Songül, “Zülfikâr Paşa’nın Mükâleme Takrîrine Göre Osmanlı Elçilik Heyetinin Komorn ve Pottendorf’ta Hapsedilmesi ve İstanbul’a Dönme Çabaları (3 Belge ile Birlikte)”, *Belleten*, LXX/258 (2006), s. 589-623.

_____, “Avusturya Elçiliği Esnasında (1688-1692) Zülfikâr Paşa’nın Lehistan Vekilleri İle Yaptığı Sulh Müzâkereleri”, *Belleten*, LXXIII/267 (2009), s. 443-463.

Dadan, Ali, “XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sefirlerinin Avrupa Algısı (Kâfirlerin Cenneti)”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, sayı 6 (2006), s. 269-282.

Deringil, Selim, “Ghazi Ahmed Mukhtar Pasha and the British Occupation of Egypt”, *The Ottomans, The Turks and World Power Politics*, ISIS, İstanbul 2000, s. 35-41.

Doğan, Güner, “Osmanlı İmparatorluğu-İki Sicilya Krallığı İlişkilerinin Başlaması ve İstanbul’dan Napoli’ye Diplomatik Bir Hediye: Sultanın Fili”, *Toplumsal Tarih*, sayı 275 (2016), s. 62-67.

_____, “İstenmeyen Barış Pasarofça’da Osmanlı-Venedik Diplomatları ve Diplomatik Tavırları”, *Harp ve Sulh 300. yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, yay. haz. Gültekin Yıldız, Milli Savunma Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı Merkez Basım ve Yayınevi, İstanbul 2019, s. 110-127.

Dönmez, Ahmet, “Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa’da Yeniden Tesisi 1832-1841”, *Fahir Armaoğlu Armağanı*, ed. Ersin Embel, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2008, s. 153-160.

_____, “Yeniden Tesis Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinde Yazışma Sistemi”, *History Studies*, IX/2 (2017), s. 109-123.

_____, “Ahmed Fethi Paşa’nın Viyana ve Paris Elçilikleri (1835-1840)”, *Osmanlı Devleti’nin Diploması Tarihi: Makaleler-2*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçinkaya-Uğur Kurtaran, Altınordu Yay., Ankara 2022, s. 145-176.

_____, “Mustafa Reşid Paşa’nın Paris Elçilikleri (1834-1836)”, *Osmanlı Devleti’nin Diploması Tarihi: Makaleler-2*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçinkaya-Uğur Kurtaran, Altınordu Yay., Ankara 2022, s. 145-176.

Ducène, J.-C., “La relation de l’ambassade de Sadık ül-Müeyyed al-‘Azm en Ethiopie (1904)”, *Folia Orientalia*, sayı 44 (2008), s. 163-180.

Dumoret, J., “Relation de l’ambassade du Dervich Mehemmed-Efendi à Pétersbourg, en 1168 de l’hégire (J.-C. 1754), extraite des Annales de l’empire ottoman de Vassif-Efendi”, *Journal Asiatique*, sayı 8 (1826), s. 118-125.

Durmaz, Selahattin, “1842-43 Sırbistan Krizinde Bir Osmanlı Elçisi Mehmet Sadık Rif’at Paşa”, *Toplumsal Tarih*, sayı 67 (1999), s. 21-24.

Duran, Alev, “III. Selim Döneminden İtibaren Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmelerine Dair Bir Değerlendirme”, *Tarih Yolunda Bir Ömür Prof. Dr. İsmail Özçelik’e Armağan*, Berikan Yay., Ankara 2019, s. 91-100.

Düzbakar, Ömer, “XV-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Elçilik Geleneği ve Elçi İşlerinin Karşılanmasında Bursa’nın Yeri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, II/6 (2009), s. 182-194.

Eğecioğlu, Ömer, “Kraliçe Viktorya’nın Taç Giyme Töreni ve Fethi Ahmed Paşa”, *Toplumsal Tarih*, sayı 211 (2011), s. 68-73.

El-Haj, Abou, Rifaat Ali, “Ottoman Diplomacy at Karlowitz”, *JAOS*, sayı 87 (1967), s. 498-512.

_____, “The Formal Closure of the Ottoman Frontier in Europe, 1699-1703”, *JAOS*, sayı 89 (1969), s. 467-475.

Ercan, Yavuz, “Seyyid Emin Mehmet Vahit Efendi’nin Fransa Sefâretnâmesi”, *OTAM*, sayı 2 (1991), s. 73-125.

Ercan, Yavuz, “Napoleon İstilâsı Sırasında Bir Türk Diplomatının Gözü ile Viyana Şehri”, *Osmanlı Araştırmaları*, sayı 4 (1984), s. 261-280.

_____, “Bir Türk Diplomatının Gözüyle 19. Yüzyıl Başında Üç Avrupa Kenti Viyana, Varşova ve Paris”, *I. Uluslararası Seyahatnâmelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, 28. X. -1. XI. 1985, ed. Z. C. Arda, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir 1987, s. 208-215.

Ercilasun, Ahmet Bican, “Ahmed Resmî Efendi’nin Türk Yenileşme Tarihindeki Yeri”, ed. E. Güngör-M. N. Hacıeminoğlu-M. Kafalı-O. Sertkaya, *Atsız Armağanı*, İstanbul 1976, s. 127-146.

_____, “Mustafa Sami Efendi’nin Türk Yenileşme Tarihindeki Yeri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 1 (1983), s. 71-80.

Erdem, Gülbahar, “Sefâretnâme-i Yirmisekiz Mehmed Çelebi Efendi: eine Liaison der Diplomatie mit der Literatur, Ein Reisebericht als Anfangspunkt eines langen Weges des Osmanischen Reiches in seiner Orientierung an Europa”, *Orientalische Reisende in Europa-europäische Reisende im Nahen Osten, Bilder vom Selbst und Imaginationen des Anderen*, ed. Bekim Agai- Zita A. Pataki, EB-Verlag, Berlin 2010, s. 39-55.

Erünsal, İsmail E., “Seyfullah Ağa’s embassy to Vienna in 1711, The Ottoman version”, *WZKM*, sayı 90 (2000), s. 7-28.

_____, “Seyfullah Ağa’nın Viyana Elçiliği ve Sefâretnâmesi”, *XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara: 4-8 Ekim 1999. Kongreye Sunulan Bildiriler*, III/1, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2002, s. 331-344.

_____, “A report from an Ottoman ambassador to the court of August II, King of Poland”, *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, ed. Abdülkerim Özyayın vd., Globus Dünya, İstanbul 2008, s. 621-628.

_____, “Lehistan Kralı II. Ogüst’e Gönderilen Bir Elçinin Raporu (1713)”, *Yücel Dağlı Anısına*, “*geldi Yücel, gitti Yücel, bir nefes gibi...*”, ed. Evangelia Balta-Yorgos Dedes-E. Nedret İşli-M. Sabri Koz, Turkuaz, İstanbul 2011, s. 200- 213.

Ercan, Hüseyin Onur, “Rıdvan Ağa’dan Süleyman Bey’e (1634-1774): Osmanlı Elçilik

Heyetlerinin Avusturya Devlet Arşivindeki İzleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, sayı 56 (2020), s. 49-96.

Eşel, Gökhan, “Lale Devri Sefaretnamelerinin Osmanlı Modernleşmesindeki Yeri”, *Asya Studies – Akademik Sosyal Araştırmalar*, VI/2 (2022), s. 41-46.

Eyice, Semavi, “Bir Türk Elçisinin Portresi”, *Bellekten*, XLI/163 (1977), s. 555-563.

Faroqhi, Suraiya, “İran’da Bir Osmanlı Sefiri: Dürri Ahmed Efendi ve Safevi İmparatorluğu’nun Yıkılışı (1720-1721)”, *Yeni Bir Hükümdar Aynası*, çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Kitap, İstanbul 2011, s. 183-208.

Findley, Carter V., “The Foundation of the Ottoman Foreign Ministry”, *International Journal of Middle Eastern Studies*, III/4 (1972), s. 388-416.

_____, “Ebu Bekir Ratib’s Vienna embassy narrative, Discovering Austria or propagandizing for reform in Istanbul?”, *WZKM*, sayı 85 (1995), s. 41-80.

_____, “État et droit dans la pensée politique ottoman, Droits de l’homme ou Rechtsstaat? À propos de deux relations d’ambassade”, *Voyageurs et diplomates ottomans*, ed. Français Georgeon, IV (1995), s. 39-50.

_____, “La relation d’ambassade d’Ebu Bekir Ratib: découverte de l’Autriche ou polémique sur les réformes ottomanes”, *Études Turques et Ottomanes. Documents de Travail*, IV (1995), s. 25-38.

Fıkrıkoca, Çağlar, “Bir Osmanlı Gözüyle İngiliz Siyasi Sistemine Bakış”, *Tarih ve Toplum*, sayı 10 (1984), s. 65-67.

Fliter, Irena, “The Diplomats’ Debts: International Financial Disputes between the Ottoman Empire and Prussia at the end of the Eighteenth Century”, *Osmanlı Araştırmaları*, XLVIII (2016), s. 399-416.

Gaste, Armand, “Retour à Costantinople de l’Ambassadeur Turc Méhmét Efendi: Journal de Bord du Chevalier de Camilly, Juillet 1721- Mai 1722”, *Mémoires de l’Académie Nationale des Sciences, Arts et Belles-lettres de Caen*, (1902), s. 4-141.

Ghorbal, Shafik, “The Mission of Ali Effendi in Paris and of Sedki Effendi in London 1797-1811, A Contribution to the Study of the Westernisation of the Ottoman Institutions”, *Bulletin of the Faculty of Arts, University of Cairo*, 1 (1933), s. 114-129.

Giz, Hasan Adnan, “Berlin Elçisi Azmi Efendi ve Sefâret Hâtıraları”, *Yedigün*, sayı 190 (1936), s. 19-20.

_____, “Londra’da İlk Türk Elçisi”, *Çınaraltı Mecmuası*, sayı 113 (1943), s. 8-15.

Göyünç, Nejat, “XIX. Yüzyılda Tahran’daki Temsilcilerimiz ve Türk İıran Mınasebetlerine Etkileri”, *Atatürk Konferansları 1971-1972*, Ankara 1975, s. 271-280.

Gülmez, Abdurrahman, “Osmanlı ve İıran Arşiv Belgelerinde Mehmet Şemseddin Paşa’nın Hayatı ve Tahran Elçiliği (1855-1917), The Life of Mehmet Şemseddin Pasha and his Tehran Embassy in the Ottoman and Iranian Archive Documents (1855-1917)”, *Journal of Universal History Studies (JUHIS)*, III/2 (2020), s. 195-212.

Güllüoęlu, Abdullah, “Die Wahrnehmung des Anderen in den Berichten des osmanischen Gesandten Ahmed Resmi Efendi (1694/95-1783)”, *Orientalische Reisende in Europa - europäische Reisende im Nahen Osten, Bilder vom Selbst und Imaginationen des Anderen*, ed. Bekin Agai-Zita Á. Pataki, EB Verlag, Berlin 2010, s. 57-85.

_____, “Dämonen, böse Geister und unreine Hunde. Differenzmarkierungen im Gesandtschaftsbericht des Zülfikâr Efendi von 1688-1692”, *Selbstzeugnis und Person, Transkulturelle Perspektiven*, ed. C. Ulbrich-H. Medick-A. Schaser, Böhlau, Köln 2012, s. 295-313.

_____, “The first Ottoman delegation to Prussia in 1763-1764 and its depiction in a costume album from Berlin”, *Fashioning the self in transcultural settings, The uses and significance of dress in self-narratives*, ed. C. Ulbrich-R. Wittmann, Würzburg 2015, s. 223-260.

Gümüş, Musa, “Osmanlı Devleti’nde Sefâretnâme Geleneği ve Etkileri, Karşılaştırmalı İki Örnek: Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet ve Ebubekir Ratıp Efendiler”, *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, sayı 9 (2007), s. 203-232.

Günce, Şüheda, “Osmanlı Devleti’nde İlk Daimi Elçilikler ve Diplomasiye Olan Etkileri”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, VI/10 (2020), s. 101-114.

Günergun, Feza, “The Ottoman ambassador’s curiosity coffer, Eclipse prediction with de la Hire’s ‘machine’ crafted by Bion of Paris”, *Science between Europe and Asia. Historical studies on the transmission, adoption and adaptation of knowledge*, ed. F. Günergun-D. Raina, Springer Dordrecht 2011, s. 103-123.

Güngör, Selahattin, “III. Selim’in Sefiri Napoleon’u Görmeğe Nasıl Gitti”, *Cumhuriyet*, yıl 18, sayı 6082-6083, 16-17 Temmuz 1941.

_____, “İlk Londra Elçimiz Yusuf Agah Efendi İngiliz Sarayındaki Kabulünü Anlatıyor”, *Resimli Tarih Mecmuası*, sayı 11 (Kasım 1950), s. 414-418.

Güngördü, Necdet, “Osmanlılarda İlk İkamet Elçilikleri”, *Askeri Tarih Bülteni*, XII/23 (1987), s. 35-42.

Gürsoy, Ülkü, “Sadık Rıfat Paşa ve İtalya Seyahatnâmesi”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XIX/2 (1999), s. 374-395.

Haleva, Beki, “La relation de voyage de Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi et son impact”, *Synergies Turquie*, sayı 5 (2012), s. 27-39.

von Hammer-Purgstall, Joseph, “Türkische Gesandtschaftsberichte, Aus den zu Constantinopel gedruckten Geschichten des osmanischen Reiches, übersetzt durch Joseph v. Hammer”, *Ottoman ambassadors to Persia and to Europe and their reports. Texts and studies*, ed. Fuat Sezgin, Institut for the History of Arabic-Islamic Science at the Johann Wolfgang Goethe University, Frankfurt 2008, s. 197-209.

_____, “Gesandtschaftsbeschreibung des im Jahre 1748 nach Wien geschickten türkischen Internuntius Chatti Efendi, aus der Reichsgeschichte Isi’s”, *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst*, 1823, s. 14, 27-86; s. 141, 27-28; s. 159, 30-31; s. 265, 50; s. 303-305, 59; s. 418-420, 79/80; s. 446-448, 86.

_____, “Gesandtschaftsbeschreibung des im Jahre 1748 nach Wien geschickten Internuntius Hattî Mustafa Efendi”, *Österreichische Zeitschrift für Geschichts- und Staatskunde*, ed. von J. P. Kaltenback, Wien 1823.

_____, “An Account of the Mission of Yusuf Agha, Ambassador from Turkey to the British Court”, *Transaction of the Royal Asiatic Society*, sayı 8 (1832), s. 496-504.

Hasırcıoğlu, Talât, “Türkiye İle Rusya Arasında İlk Daimî Elçi”, *Resimli Tarih Mecmuası*, VII/2 (1956), s. 637-639.

Herfert, Caroline, “German Poet and Turkish Diplomat’: Murad Efendi, Ottoman Consul in Temeswar, and the Tragedy Selim der Dritte”, *Ottoman Empire and European theatre I the Age of Mozart and Selim III (1756-1808)*, ed. Michael Hüttler-Hans Ernst Weidinger, Hollitzer, Wien 2013, s. 795-820.

Hillebrand, Caspar, “Ottoman travel accounts to Europe. An overview of their historical development and a commented researchers’ list”, *Venturing beyond borders- Reflections on genre, function and boundaries in Middle Eastern travel writing*, ed. B. Agai-O. Akyıldız-C. Hillebrand, Ergon, Würzburg 2013, s. 53-74, 227-262.

Hitzel, Frédéric, “Sefâretnâme, Les ambassadeurs ottomans rendent compte de leurs séjours en Europe”, *Voyageurs et diplomates ottomans, Études turques et ottomanes*:

documents de travail, IV, ed. Français Georgeon, Paris 1995, s. 16-24.

_____, “Sefâretnâme: les ambassadeurs ottomans rendent compte de leurs séjours en Europe”, *Turcs et Turqueries (XVIe-XVIIIe siècles)*, Presses de l’Université Paris-Sorbonne, Paris 2009, s. 97-110.

_____, “Diplomatik Armağanlar: Osmanlı İmparatorluğu ile Batı Avrupa Ülkeleri Arasında Modern Çağda Yapılan Kültürel Değiş Tokuş”, *Harp ve Sulh Avrupa ve Osmanlılar*, ed. Dejanirah Couto, çev. Şirin Tekeli, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s. 243-257.

Holm, Bent, “The Staging of the Turk: The Turk in the Danish Theatre of the Eighteenth Century”, *Ottoman Empire and European theatre I the Age of Mozart and Selim III (1756-1808)*, ed. Michael Hüttler-Hans Ernst Weidinger, Hollitzer, Wien 2013, s. 391-426.

Huss, Frank, “Auf Türkische Art Prächtigt Aufgeputzt: The Visit to Vienna by the Extraordinary Ottoman Envoy, Chaddi Mustafa Efendi, in the year 1748”, *Ottoman Empire and European theatre I the Age of Mozart and Selim III (1756-1808)*, ed. Michael Hüttler-Hans Ernst Weidinger, Hollitzer, Wien 2013, s. 277-284.

Işıkse, Güneş, “Ottoman Diplomacy”, *The Encyclopedia of Diplomacy*, ed. Gordon Martel, John Wiley & Sons, Ltd. Published, 2018, s. 1-13.

_____, “Yirmisekiz Çelebi Mehmed Fransa’da: Güzergâh, Toplumsal Algı, Diplomatik Pratikler ve de ‘Lale Devri’”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, sayı 85 *Metafor ve Gerçeklik Arasında Lâle Devri 1718-2018* (2018), s. 99-112.

İnalçık, Halil, “Türk Diploması Tarihinin Sorunları”, *Çağdaş Türk Diploması: 200 Yıllık Süreç*, 15-17 Ekim 1997, Sempozyuma Sunulan Tebliğler, haz. İ. Soysal, Ankara 1999, s. XV-XVIII.

_____, “Yaş Muahedesinden Sonra Osmanlı-Rus Münasebetleri (Rasih Efendi ve General Kutuzof’un Elçilikleri)”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, IV/2 (1946), s. 195-203.

İlgürel, Mücteba, “Vakanüvis Ahmed Vâsıf Efendi’nin İspanya Elçiliği ve Götürdüğü Hediyeler”, *Tarih Dergisi*, sayı 46 (2007), s. 27-35.

İpşirli, Mehmet, “Elçi”, *DİA*, XI, s. 3-15.

İrtem, Süleyman Kâni, “Derviş Mehmet Efendi Petersburg’da”, *Akşam*, 15 Haziran 1942.

Jurado Aceituno, Antonio, “18. Yüzyılda Bir Osmanlı Elçisinin İspanya’yı Ziyareti”, *Tarih ve Toplum*, sayı 214 (2001), s. 33-38.

Karaca, Zeynep, “Osmanlı-Avusturya Sefâretnâmelerinin Osmanlı Diplomasisi ve Modernleşme Süreci Üzerine Etkileri”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (EFAD)*, I/1 (2018), s. 9-32.

Kappert, Petra, “Muhibb Efendis Paris-Bericht, Die Französische Revolution aus der Sicht eines osmanischen Diplomaten”, *Der Islam*, LV/1 (1978), s. 93-98.

Karaçay Türkal, Nazire, “Ahmed Azmi Efendi’nin Fas Elçiliği”, *Mavi Atlas*, sayı 4 (2015), s. 26-37.

Karaer, Nihat, “Abdürrahim Muhib Efendi’nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) ve Döneminde Osmanlı-Fransız Diplomasi İlişkileri”, *OTAM*, sayı 30 (2011), s. 1-26.

_____, “Fransa’da İlk İkamet Elçiliğinin Kurulması Çalışmaları ve İlk İkamet Elçimiz Seyyid Ali Efendi’nin Paris Büyükelçiliği (1797-1802) Sürecinde Osmanlı-Fransız Diplomasi İlişkileri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXXI/51 (2012), s. 63-92.

Karamuk, Gümeç, “Hacı Zağanos’un Elçilik Raporu”, *Belleten*, LVI/216 (1992), s. 391-406.

Karakartal, Oğuz-Baki Asiltürk, “Sadık Rıfat Paşa ve İtalya Seyahatnâmesi”, *Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1995, s. 319-330.

Kaşıkcı, Rıdvan, “Ali Nizami Paşa’nın (1821-1893) Askeri ve Diplomatik Görevleri ve Osmanlı Siyasetindeki Yeri”, *FSM İlmî Araştırmalar*, sayı 20 (2023), s. 73-103.

Kaşıyugun, Ali, “Savaş Giriş Sürecinde Osmanlı Sefirlerinin Gönderdikleri Raporlar ve Tarafsızlık Meselesi”, *Savaşan Devletlerin Tarihçilerinin Gözüyle 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu, 12-15 Kasım 2014, “Through the Eyes of the Warring Countries Historians” The First World War Centenary International Symposium*, I, Antalya 2018, s. 77-102.

Kefeli, Emel, “Kültürlerarası İlişkiler Açısından Seyahatler, Fransa Sefâretnâmesi”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, XXXII/2 (2006), s. 185-196.

Kılıç, Musa, “Osmanlı Hâriciyesi’nin Ermeni Elçi ve Maslahatgüzarları”, *Yeni Türkiye*, LX/1 (2014), s. 687-696.

_____, “Osmanlı Brüksel Elçiliği ve Elçileri”, *CIÉPO-22 Sempozyum 4-8 Ekim 2016 Trabzon*, ed. Kenan İnan-Miraç Tosun-Deniz Çolak, Trabzon 2018, s. 441-453.

_____, “Osmanlı Devleti’nde Şebenderlik Kurumu”, *Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumları ve Tatbiki*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçinkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yay.,

Ankara 2018, s. 95-118.

_____, “İlk İkamet Elçilerinin Halefleri Rum Maslahatgüzarlar (1800-1821)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXXVIII/65 (2019), s. 251-278.

_____, “II. Abdülhamid Döneminin Londra Büyükelçileri”, *Sultan II. Abdülhamid ve Osmanlı Modernleşmesi*, III, ed. Melek Özyetkin vd., Yıldız Teknik Üniversitesi Yay. İstanbul 2022, s. 113-130.

Kılıç, Selda, “Osmanlı Devleti’nin İlk Bükreş Sefiri Süleyman Hurşid Bey (1846-1885)”, *Kerkük Çok Irak Değil: Prof. Dr. Eşref Buharalı’ya Armağan: Türk Tarihine Dair Yazılar II*, Ankara 2017, s. 121-132.

Kılınç, Berna, “Yirmisekiz Mehmed Çelebi’s Travelogue and the Wonders that Make a Scientific Centre”, *Travels of Learning: A Geography of Science in Europe*, ed. Ana Simoes-Ana Carneiro-Maria Paula Diogo, Springer Dordrecht 2003, s. 77-100.

Klein, Denise, “The Sultan’s Envoys Speak: The Ego in 18th Century Sefâretnâmes on Russia”, *Many Ways of Speaking About the Self, Middle Eastern Ego-Documents in Arabic, Persian, and Turkish (14th-20th Century)*, ed. Ralf Elger-Yavuz Köse, Harrassovitz Verlag, Harrassovitz 2010, s. 89-102.

Kodaman, Bayram, “Mustafa Reşit Efendi’nin Paris Sefirlik Esnasında Takip Ettiği Genel Politikası”, *Mustafa Reşit Paşa ve Dönemi Semineri, Bildiriler, (Ankara, 13-14 Mart 1984)*, Ankara 1987, s. 71-75.

Kołodziejczyk, Dariusz, “The Ottoman diplomats on eighteenth-century Poland, Contempt or discouragement?”, *The Ottoman Empire in the eighteenth century, Oriente Moderno, Nuova Serie* (18/1), ed. Kate Fleet, Roma 1999, s. 97-100.

Koloğlu, Orhan, “Yüzünü Batı’ya Dönen Osmanlı’nın Avrupa Elçileri”, *Popüler Tarih*, sayı 2 (2002), s. 26-31.

Korkmaz, Arif, “Mehmed Said Paşa Sefâretnâmesi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 32 (2011), s. 201-236.

Korkut, Hasan, “Osmanlı Sefâretnâmeleri Hakkında Yapılan Araştırmalar”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1/2 (2003), s. 491-512.

Köhbach, Marcus, “Die osmanische Gesandtschaft nach Spanien in den Jahren 1787/8”, *Das Osmanische Reich und Europa 1683 bis 1789, Konflikt, Entspannung und Austausch*, ed. Gernont Heiss-Grete Klingenstein, München 1983, s. 143-152.

_____, “Der anonyme Bericht über die Gesandtschaft İbrahim Paşas nach Wien 1719/20”, *I. Uluslararası Seyahatnâmelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, 28. X.-1. XI. 1985, ed. Z. C. Arda, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir 1987, s. 133-160; Türkçesi, s. 161-172.

Köksal, Osman, “Elçiye Zeval Olmaz; Osmanlı Devleti’nin Romanya’da Diplomatik Misyon Tesisi ve Örgütü (1878-1900), No Harm for Ambassador: Organization and Mission Establishment of Ottoman State in Romania (1878-1900)”, *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, 04-06 Ekim 2017, Köstence, *International Symposium on Turkey-Romania Relations: Past and Present Papers*, 04-06 October 2017, I, Constanta, Ankara 2019, s. 81-118.

von Kraelitz, Greifenhorst Friedrich, “Bericht über den Zug des Grosbotschafters, İbrahim Paşa nach Wien in Jahre 1719”, *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*, III/159 (1907), s. 1-65.

Krafft, Albrect, “Ewropa Risalesi. Abhandlung über Europa, von Sami Beg, gedruckt in der Druckerey der kaiserl. Staatszeitung zu Constantinopel, Anfangs des Dschemasiulewwel 1256 (July 1840)”, *Ottoman ambassadors to Persia and to Europe and their reports. Texts and studies*, collected and reprinted by Fuat Sezgin, Institut for the History of Arabic-Islamic Science at the Johann Wolfgang Goethe University, Frankfurt 2008, s. 217-223.

Kuneralp, Sinan, “İlk Daimî Türk Sefiri Yusuf Ağâh Efendi”, *Hayat Tarih Mecmuası*, II/9 (1968), s. 9-11.

_____, “Les Ottomans à la découverte de l’Europe. Récits de voyageurs de la fin de l’Empire”, *Voyageurs et diplomates Ottomans*, ed. F. Georgeon, EHESS, Paris 1995, s. 51-58.

_____, “Tanzimat Sonrası Osmanlı Sefirleri”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, 15-17 Ekim 1997, TTK Yay., Ankara 1999, s. 113-126.

_____-Frederic Hitzel, *Ambassadeurs, ministres, chargés d’affaires et envoyés en mission spéciale de la Porte Ottomane et de la République de Turquie auprès de la France de 1483 à 1991. Représentants permanents de la France en Turquie (1536-1991) et de la Turquie en France (1797-1991). Recueil publié à l’occasion du quatre cent cinquante-cinquième anniversaire de l’établissement des relations diplomatiques permanentes entre la France et la Turquie*, ed. J.-L. Bacqué-Grammont-S. Kuneralp-F. Hitzel, ISIS, Istanbul 1991, s. 107-166.

Kuran, Ercümen, “Osmanlı İmparatorluğunda İnsan Hakları ve Sadık Rifat Paşa (1807-

1857)”, *Türkiye’nin Batılılaşması ve Millî Meseleler*, ed. M. Türköne, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1994, s. 135-140.

_____, “Türkiye’nin Batılılaşmasında Osmanlı Daimi Elçiliklerinin Rolü”, *VI. Türk Tarih Kongresi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1967, s. 489-496.

_____, “Osmanlı Daimî Elçisi Ali Aziz Efendi Berlin’de, Alman Şarkiyatçısı Friedrich von Diez ile Berlin’de İlmî ve Felsefî Muhaberatı 1797”, *Belleten*, XXVII/105 (1963), s. 45-53.

_____, “Mehmed Sidki Efendi, Chargé d’affaires Ottoman á Londres”, *Etudes Turques*, sayı 1 (1976), s. 83-88.

_____, “Osmanlı Devleti’nin Londra Maslahatgüzarı Mehmed Sıdkı Efendi, 1803-1811”, *Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı’ya Armağan*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1975, s. 39-43.

_____, “1793-1811 Döneminde İlk Osmanlı Mukim Elçilerin Diplomatik Faaliyetleri”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç: Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1999, s. 55-59.

Kutlu, Mehmet Necati, “İspanyol Belgelerine Göre İspanya Nezdinde Görevlendirilen (Eyüp’te Medfun) İlk Osmanlı Elçisi Ahmet Vâsıf Efendi”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüpsultan Sempozyumu: Tebliğler (5-7 Mayıs 2000)*, Eyüp Belediyesi Yay. İstanbul 2000, s. 106-111.

Küçük, Evren, “İsveç’te Bir Osmanlı Elçisi: Mehmed Said Efendi”, *Bilge Strateji*, X/19 (2018), s. 67-84.

Kürkçüoğlu, Ömer, “The Adoption and Use of Permanent Diplomacy”, *Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional?*, ed. Nuri Yurdusev, Palgrave, New York 2004, s. 131-150.

McCluskey, Phil, “An Ottoman envoy in Paris: Süleyman Ağa’s mission to the court of Louis XIV”, *Osmanlı Araştırmaları*, XLVIII (2016), s. 337-355.

Menchinger, Ethan L. “The Sefâretnâme of Ahmet Vasıf Efendi to Spain”, *History Studies – International Journal of History*, II/3 (2010), s. 351-367.

de Meynard, Barbier, A.C., “Ambassade de l’historien turc Vaçif-Efendi en Espagne (1787-1788) Traduit sur la relation originale”, *Journal Asiatique*, V/19 (1862), s. 505-523.

Minaoglou, Charalampos A., “Harassing the enemy’s diplomats. The embassy of Azmi

Effendi travelling through the Austrian-occupied Balkans and Habsburg lands during the Austro-Ottoman war (1787-1791)", *Forschungswerkstatt: Die Habsburgermonarchie im 18. Jahrhundert. Research workshop: The Habsburg monarchy in the 18th century, Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des 18. Jahrhunderts*, ed. G. Barth-Scalmani-J. Bürgschwentner-M. König-S. Conermann, XXVI, Winkler, Bochum 2012, s. 15-26.

_____, "Entertainment instead of negotiations? The Ottoman embassy in Berlin (1791)", *Politische Kommunikation zwischen Imperien, Der diplomatische Aktionsraum Südost- und Osteuropa*, ed. G. Barth, Scalmani, H. Rudolph, S. Conermann, c. XXIX, StudienVerlag, Innsbruck 2013, s. 275-288.

Miroğlu, İsmet, "Hindistan Hakkında XVIII. Yüzyılda Yazılmış Küçük Bir Eser", *Tarih Dergisi*, sayı 34 (1984), s. 539-554.

Morkva, Valeriy, "18. Yüzyılın Sonlarında Osmanlı-Rus Diplomatik İlişkileri: Bab-ı Âli'nin Rusya'ya Fevkalade Elçisi Mustafa Rasih Paşa", *Türk Tarihçiliğine Katkılar Mustafa Kafalı Armağanı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 2013, s. 143-151.

Naff, Thomas, "Reform and the conduct of Ottoman diplomacy in the reign of Selim III, 1789- 1807", *Journal of the American Oriental Society*, LXXXIII/3 (1963), s. 295-315.

Namal, Arın-Polatçı Türkan, "Das Paris-Sefäretnâme (1721) des 28 Çelebi Mehmed Efendi als Grundlage der Idee der Verwestlichung im Osmanischen Reich", *Erkunden, Sammeln, Notieren und Vermitteln, Wissenschaft im Gepäck von Handelsleuten, Diplomaten und Missionaren*, ed. I. Kästner-J. Kiefer-M. Kiehn- J. Seidl, Shaker, Aachen 2014, s. 205-232.

Nazır, Bayram, "Londra Sefiri Mehmed Emin Paşa'nın Felemenk (Hollanda) İzlenimleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, III/11 (2010), s. 438-444.

Neumann, Christoph K., "The Russian experience. Necati Efendi in captivity", *Südost-Forschungen*, sayı 71 (2012), s. 19-33.

Ortaylı, İlber, "Osmanlı Diplomasisi ve Dışışleri Örgütü", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, I, Murat Belge-Fahri Aral, İletişim Yay., İstanbul 1985, I, s. 284.

Ökstüz, Melek, "Osmanlı-İspanya Diplomatik İlişkileri ve Bunu Aydınlatan Bir Belge: Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Sefaretnamesi (1787-1788)", *Osmanlı Devleti'nin Diploması Tarihi: Makaleler-1*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçinkaya-Uğur Kurtaran, Altınordu Yay., Ankara 2020, s. 209-257.

Ölmez, Adem, “Batıyı Anlatan İlk Osmanlı Metinlerinde ‘Batı Bilgisi’nin Yorumlanması”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, VI/11 (2020), s. 170-183.

Önalp, Ertuğrul, “La crónica de Ahmet Vasıf Efendi, primer embajador turco en la corte española (1787-1788)”, *OTAM*, sayı 10 (1999), s. 175-191.

Özgen, Evşen, “An Architectural Reading of the Embassy Accounts of Yirmisekiz Mehmed Çelebi and the Possible Effect of French Architecture on Sa’dâbâd Palace”, *TÜBA-KED*, sayı 8 (2010), s. 221-238.

Özkaya, Yücel, “XVIII. Yüzyılda Prusya (Almanya)da Osmanlı Elçileri ve Bu Elçilerin Sefâret-Nâmelerine Göre Almanya”, *I. Uluslararası Seyahatnâmelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, 28. X.-1. XI. 1985, ed. Z. C. Arda, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir 1987, s. 263-276.

Öztuna, Yılmaz, “İstanbul’da Bir Fransız, Paris’te Bir Türk Büyükelçisi, Naintel Markisi ve Süleyman Ağa”, *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 7 (1975), s. 8-13.

Öztürk, Banu, “Hüseyin Kâzım’ın Londra, Viyana ve Almanya Seyahatnâmeleri. Protokol İlişkilerinde Hediyein Rolü”, *Toplumsal Tarih*, sayı 149 (2006), s. 76-82.

Özyurt Ulutaş, Selcen-Gaye Yavuzcan, “Amerika’da Gönüllü Bir Osmanlı Elçisi General Lew Wallace”, *Bilig*, sayı 100 (2022), s. 211-245.

Parmaksızoğlu, İsmet, “Bir Türk Diplomatının XVIII. Yüzyıl Sonunda Devletlerarası İlişkilere Dair Görüşleri”, *Bellekten*, XLVII/186 (1983), s. 528-535.

Pedani, Maria Pia, “Ottoman Diplomats in the West: The Sultans Ambassadors to the Republic of Venice”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, sayı 11 (1996), s. 188-202.

Peker, Ali Uzun, “The assessment of European architecture by Ottoman ambassadors of the eighteenth century”, *Europa und die Türkei im 18. Jahrhundert. Europe and Turkey in the 18th century*, ed. B. Schmidt-Haberkamp, V&R unipress, Göttingen 2011, s. 489-503.

Pirali, Sadettin, “Osmanlı İmparatorluğunda İlk Londra Elçimiz Agah Efendi”, *Yeni Tarih Dünyası*, I/6 (1953), s. 257-258.

Pınar, Hayrettin, “Kostaki Musurus’un Atina Sefareti ve Osmanlı-Yunan Diplomatik Krizi”, *Bellekten*, LXXVI/275 (2012), s. 207-238.

_____, “Ahmed Fevzi Paşa’nın Petersburg Seyahati ve Petersburg Anlaşması”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 29 (2013), s. 179-189.

Polatçı, Türkan, “Osmanlı Batılılaşmasında Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi’nin Paris Sefâretnâmesi’nin Önemi”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* II/2 (2011), s. 249-263.

Rachieru, Silvana, “Ottoman Representatives in Romania: Diplomatic and Consular Network of the Sultan in a Former Vassal State”, *Power and Influence in South-Eastern Europe, 16-19th Century*, ed. Maria Baramova-Plamen Mitev-Ivan Parvev, Vania Racheva Reihe: Geschichte, Forschung und Wissenschaft 2013, s. 381-392.

Sakaoğlu, Necdet, “Elçilikler”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, III, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul 1994.

Savaş, Ali İbrahim, “Osmanlı Elçilerinin Resm-i Kabul Protokolleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, sayı 11 (1996), s. 111-124.

_____, “Osmanlı Elçilerinin Sefâret Güzergahları”, *Toplumsal Tarih*, V/27 (1996), s. 54-62.

_____, “Avusturya Basınında Bir Osmanlı Elçisi”, *Toplumsal Tarih*, VII/41 (1997), s. 51-55.

_____, “Osmanlı Elçisi Mustafa Hattî Efendi’nin Sefâreti ile İlgili Üç Belge”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, sayı 12 (1997), s. 125-134.

Savvides, Alexios G. C., “Notes on Zaghanos Pasha’s career”, *Journal of Oriental and African Studies*, sayı 10 (1999), s. 144-147.

Seniha Sami, “Contesse De Noailles Bir Osmanlı Elçisinin Hafidesi”, *Resimli Şark*, sayı 31 (1933), s. 5-6.

Sevengil, Refik Ahmet, “Osmanlı Elçileri ve Opera”, *Devlet Tiyatrosu*, sayı 4 (1952), s. 15-18.

Sevinç, Tahir, “İran’a Elçi Olarak Gönderilen Kesriyeli Ahmet Paşa’nın Sefâret Hazırlığı ve Yolculuğu (1746-1747)”, *Belleten*, LXXV/273 (2011), s. 407-447.

_____, “Osmanlı-Sicilya İlişkileri ve Cizye Muhasebecisi Hüseyin Efendi’nin Sicilya Elçiliği (1740-1742)”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, V/2 (2013), s. 411-428.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet, “Sâdık Rıfat Paşa ve Avrupa’nın Ahvâline Dair Risâlesi”, *Liberal Düşünce*, sayı 3 (1996), s. 115-124.

Sınar, M. Fatih-Hasan Babacan, “Osmanlı Devleti’nin Bükreş Sefirleri = The Ottoman

Ambassadors to Bucharest”, *Near East Historical Review*, XI/1 (2021), s. 43-53.

Soysal, İsmail, “Umûr-ı Hariciye Nezâretinin Kurulması (1836)”, *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989 Bildirileri*, İstanbul 1990, s. 71-80.

Sözen, Kemal, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Batı İlişkisinin Yazılı Vesikası: Paris Sefâretnamesi ve Batılılaşma Eğilimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXIII/2 (2009), s. 17-32.

Stajnova, Michaila, “Neue Richtungen im künstlerisch-literarischen Schaffen der Osmanischen Türkei zu Beginn des 18. Jahrhunderts”, *Das Osmanische Reich und Europa 1683 bis 1789, Konflikt, Entspannung und Austausch*, ed. G. Heiss, G. Klingenstein, Oldenbourg, München 1983, s. 179-193.

Stein, Jashua M., “Habsburg financial institutions presented as a Model for the Ottoman Empire in the Sefâretnâme of Ebu Bekir Ratib Efendi”, *Habsburgisch-osmanische Beziehungen Relations Habsbourg-ottomanes, Wien, 26.-30. September 1983*, ed. Andreas Tietze, WZKM Wien 1985, s. 233-241.

_____, “An 18th Century Ottoman Ambassador Observes the West: Ebûbekir Râtib Efendi Reports on the Habsburg System of Roads and Posts”, *Archivum Ottomanicum*, sayı 10 (1987), s. 219-271.

Sungu, İhsan, “Mahmud Raif ve Eserleri”, *Hayat Mecmuası*, sayı 16 (1929), s. 9-12.

Suzuki, Tadashi, “System of the exchange of ambassadors between Ottoman Empire and Europe and “Sefâretnâme” in the early eighteenth century. The case of Silahdar Ibrahim Paşa: an Ottoman ambassador to Vienna”, *Toyo-bunka- Oriental Culture*, sayı 67 (1987), s. 251-279.

_____, “Fransa Sefâretnâmesi” Müellifi Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi’nin Hayatına Ait Bazı Noktalar Üzerine”, *XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara: 12-16 Eylül 1994*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1999, III, s. 1121-1124.

_____, “Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Yayılışı ve Japonya-Çin Örneğiyle Mukayesesi”, *CIEPO 19 Osmanlı Öncesi ve Dönemi Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, I, İstanbul 2014, s. 437-444.

Süslü, Azmi, “Un Uperçu sur les ambassadeur ottomans et leurs Sefâretnâme”, *TAD*, XIV/25 (1981), s. 233-260.

_____, “Raports Diplomatiques Ottomano-Français 1798-1807”, *Belleten*, XLVII/185 (1983), s. 237-280.

_____, “Sefaretnâme de Seyyid Mehmed Vahid Efendi”, *Belleten*, L/196 (1986), s. 127-172.

_____, “Fransa’ya Gönderilen Türk Elçileri ve Vahid Paşa”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, VI/1 (1990), s. 129-147.

_____, “Ambassadeurs Turcs envoyés en France et Vahîd Pacha, Fransa’ya Gönderilen Osmanlı Elçileri ve Vahîd Paşa”, *TAD*, XXXV/60 (2016), s. 195-211.

Şahin, Enis, “Sefâretnâmeler”, *EKEV Akademisi Dergisi*, II/3 (2000), s. 139-145.

_____, “Edebî Bir Tür Olarak Klâsik Edebiyatımızda Sefâretnâmeler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, XIV/33 (2007), s. 61-68.

Şirin, İbrahim, “Münif Paşa’nın Tahran’dan Gönderdiği Devlet İşleriyle İlgili Layihası ve Düşündükleri”, *Turkish Studies*, III/4 (2008), s. 759-772.

_____-Musa Kılıç, “Halil Halid Efendi ve Osmanlı Londra Sefâretine Dair Bir Layiha”, *OTAM*, sayı 18 (2005), s. 395-411.

Şimşir, Bilal N., “Washington’da Osmanlı Elçisi Alexandre Mavroyeni Bey ve Ermeni Gâilesi (1887-1896)”, *Ermeni Araştırmaları*, sayı 4 (2002), s. 32-54.

Talbot, Michael-Phil McCluskey, “Introduction: Contacts, Encounters, Practices: Ottoman-European Diplomacy”, *Osmanlı Araştırmaları*, XLVIII (2016), s. 269-276.

Tanırdı, Zeren, “Osmanlı Sarayında Safevi Şehzadeler ve Elçiler, Safavid Princes and Envoys in the Ottoman Court”, *Uluslararası “Sanatta Etkileşim” Sempozyumu Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, 25-27 Kasım 1998, Ankara, Bildiriler, International “Interactions in Art” Symposium Hacettepe University, Faculty of Letters Department of Art History, 25-27 November 1998, Proceedings*, Ankara 2000, s. 236-241.

Tekin, Mehmet, “Paris’te İlk Osmanlı Elçisi: Moralı Esseyid Ali Efendi”, *Yeni İpek Yolu: Konya Ticaret Odası Dergisi*, sayı 2 (1999), s. 223-230.

Temizer, Abidin, “The Independence Process of Bulgaria and the First Ambassador of the Ottoman Empire to Sofia, Mustafa Asım Bey”, *Belleten*, LXXXV/304 (2021), s. 1073-1104.

_____-İbrahim Serbestoğlu, “Osmanlı Devleti’nin İlk Belgrad Elçisi: Hüseyin Hüsnü Sermed Efendi ve Sırbistan’daki Faaliyetleri”, *Osmanlı İdaresinde Balkanlar II*, ed. Alaaddin Aköz vd., Palet Yay., Konya 2020, s. 337-348.

_____, “Osmanlı-Sırp Diplomatik İlişkileri ve Belgrad Sefiri Yusuf Ziya Paşa”,

Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, IX/2 (2020), s. 477-506.

Teply, Karl, “Türkische Gesandtschaften nach Wien (1488-1792)”, *Österreich in Geschichte und Literatur*, XX/1 (1976), s. 14-32.

Timur, Taner, “Binyediyüzdoksansekiz’den Günümüze Paris’te Osmanlı Elçilikleri”, *Tarih ve Toplum*, XVI/93 (1996), s. 30-33.

Topaktaş Hacer, “Diplomasinin ve Bürokrasinin Ötesinde Bir Elçi Kâtibinin Yasak Aşkısı”, *Toplumsal Tarih*, sayı 153 (2006), s. 56-61.

_____, “XVIII. Yüzyıl Ortalarında Türk-Leh İlişkilerinden Bir Kesit, Kapıcıbaşı Mehmed Ağa’nın Lehistan (Polonya) Elçiliği (1757-1758)”, *Osmanlı Araştırmaları*, sayı 29 (2007), s. 203-225.

_____, “Osmanlı’nın Süferâsı”, *Mostar*, sayı 72 (2011), s. 30-33.

_____, “Polonya’nın Türkiye’deki İlk Daimî Elçiliğinin Kurulma Süreci: Tarihsel Dinamikler”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, XI/43 (2014), s. 105-125.

_____, “Osmanlı-Kırım-Lehistan Hattında Diplomatik Bir Teşebbüs: Mahmud Ağa’nın Varşova Elçiliği (1754-1755)”, *Uluslararası Türkiye-Ukrayna İlişkileri Sempozyumu; Kazak Dönemi (1500-1800) Bildiriler=International Symposium on the Relations Between Turkey and Ukraine: The Qazaq Period (1500-1800) Proceedings*, Sakarya, 2015, Çamlıca Yay., İstanbul 2015, s. 693-706.

_____, “Rus Çarına Livayda’da Hoş-Âmedî: Turhan Paşa’nın II. Nikolay Nezdinde Fevkalade Elçiliği (1898)”, *Osmanlı’da Siyaset ve Diplomasi*, ed. Mehmet Yaşar Ertaş-Haşim Şahin-Hacer Kılıçarslan, OSARK Yay., Sakarya 2016, s. 241-266.

Topaktaş Üstüner, Hacer, “Two extraordinary legations welcoming the Tsar and Kaiser during the reign of Abdulhamid II”, *Abdülhamid II and his Legacy, Studies in Honour of F. A. K. Yasamee*, ed. Ş. Tufan Buzpınar-Gökhan Çetinsaya, ISIS, İstanbul 2019, s. 177-192.

_____, “An Ottoman Talented Diplomat of Albanian Origin: Turhan Pasha (Permeti) and Some New Information on His Diplomatic Career”, *7th IBAC Conference*, 9-10 November 2017, Prishtine, Kosovo, Istanbul University, İstanbul 2021, s. 145-161.

Toros, Taha, “Osmanlı Sefirleri ve Sefahatnâmelere Dair”, *Hayat Tarih Mecmuası*, II/7 (1969), s. 10-12.

Turan, Şerafettin, “Barak Reis’in Şehzade Cem Meselesi ile İlgili Olarak Savoi’ya Gönderilmesi”, *Belleten*, XXVI/103 (1962), s. 529-555.

Tuncer, Hüner, “Osmanlı Elçisi Ebubekir Ratip Efendi’nin Ozan Yönü”, *Belleten*, XLVII/86 (1983), s. 583-586.

_____, “Osmanlı Elçisi Ebubekir Ratip Efendi’nin Viyana Mektupları (1792)”, *Belleten*, XLIII/169 (1979), s. 73-105.

_____, “Viyana Sefaretnamesi, Elçi İbrahim Paşa”, *Milletlerarası Hukuk ve Özel Hukuk Bülteni*, IV/2 (1984), s. 99-105.

_____, “Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi’nin Fransa Sefaretnamesi (1132-1133 H.-1720-1721 M.)”, *Belleten*, LI/199 (1987), s. 131-151.

Tuncer, Hamdi Can, “Osmanlı Sefiri Şekib Efendi’nin Gözüyle 1848 Devrimi ‘Viyana Halkının Edepsizlikleri’”, *Toplumsal Tarih*, sayı 54 (1998), s. 34-35.

Turan, Namık Sinan, “Osmanlı Diplomasisinde Batı İmgisinin Değişimi ve Elçilerin Etkisi (18. ve 19. Yüzyıllar)”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VI/2 (2004), s. 57-86.

_____, “Yüzyılda Osmanlı Elçilerinin Rusya Sefâretnâmeleri ve Rusya’nın Tasviri”, *Türk-Rus İlişkileri Üzerine Makaleler “Beni Asferdir Bilin Urus’un Aslı”*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2012, s. 23-47.

Turna, B. Babür, “The watcher and the watched. Ottoman diplomatic visitors as spectator and ‘performer’ in eighteenth-century Europe”, *Ottoman Empire and European theatre I. The age of Mozart and Selim III (1756-1808)*, ed. M. Hüttler-H. E. Weidinger Hollitzer, Wien 2013, s. 237-261.

Türköne, Mümtazer, “The Tanzimat Charter and Mehmed Sadık Rifat Pasha”, *The Great Ottoman-Turkish Civilization*, III, *Philosophy, science and institutions*, ed. Kemal Çiçek, Balkan Ciltevi, Ankara 2000, s. 99-110.

Uğurlu, Seyit Battal-Mehmet Demirtaş, “Mehmed Sadık Rifat Paşa ve Tanzimat”, *History Studies*, II/1 (2010), s. 44-64.

Unat, Faik Reşit, “Kapıcıbaşı Nişli Mehmet Ağa’nın Moskova Sefaretnamesi”, *Tarih Vesikaları*, II/10 (1942), 284-299; II/11 (1943), 352-371; II/12 (1943), 462-472.

_____, “Şehdî Osman Efendi Sefâretnâmesi”, *Tarih Vesikaları*, I/1 (1941), 66-80; I/2 (1941), 156-159; I/3 (1941), 232-240; I/4 (1941), 303-320; I/5 (1942), 390-400.

_____, “Kırım Tarihi veya Necati Efendi’nin Rusya Sefâretnâmesi”, *Tarih Vesikaları*, III/13 (1944), 60-68; III/14 (1944), 137-149; III/15 (1949), 222-229.

Uçman, Abdullah, “Bir Osmanlı Elçisi Gözüyle XVIII. Yüzyılda Avrupa”, *Kaynaklar*, c. II, (1984), s. 82-87.

_____, “III. Selim’in Viyana Elçisi Ebûbekir Râtib Efendi’nin Nemçe Sefâretnâmesi”, *Nizâm-ı Kadîm’den Nizâm-ı Cedid’e - III. Selim ve Dönemi, Selim III. and his era - from Ancien Régime to New Order*, ed. Seyfî Kenan, İSAM, İstanbul 2010, s. 625-638.

Uluskan, Murat, “Bir Osmanlı Elçisinin Yolculuk Hazırlığı: İbrahim Paşa’nın 1699 Avusturya Elçiliği”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sayı 20 (2008), s. 251-275.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “Amedî Gâlib Efendi’nin Murahhaslığı ve Paris’ten Gönderdiği Mektuplar”, *Belleten*, I/2 (1937), s. 357-448.

_____, “Tosyalı Ebûbekir Ratib Efendi”, *Belleten*, XXXIX/153 (1975), s. 49-76.

Vahdettin, Engin, “Mahmud Raif Efendi Tarafından Kaleme Alınmış İngiltere Seyahati Gözlemleri”, *İsmail Aka Armağanı*, İzmir 1999, s. 135-162.

Vandal, Albert, *Un Ambassadeur Turc à Paris sous la Régence*, Paris t.y.

Van Dyk, Garritt, “The Embassy of Soliman Aga to Louis XIV: Diplomacy, Dress, and Diamonds”, *emaj Special Issue: Cosmopolitan Moments: Instances of Exchange in the Long Eighteenth Century*, 2017, s. 1-19. https://emajartjournal.files.wordpress.com/2017/12/van-dyk_the-embassy-of-soliman-aga-to-louis-xiv.pdf

Vatin, Nicolas, “A Propos de Voyage en France de Huseyn ambassadeur de Bajazet II ouprés de Lois XI (1483)”, *Osmanlı Araştırmaları*, sayı 3 (1982), s. 43-54.

Volz, Gustaw Berthold, “Eine Türkische Gesandtschaft am Hofe Friedrichs des Großen im Winter 1763/64”, *Hohenzollern jahrbuch*, sayı 11 (1907), s. 17-54.

Yakıtal, Emin, “Sultan Osman III. Tahta Çıkışının Bildirilmesi İçin 1755 Yılında Lehistan Devletine Büyük Elçi Olarak Gönderilen Ali Ağa’nın Bu Göreviyle İlgili Manzum Sefâretnâme”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sayı 15 (1981), s. 145-168.

Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin, “Mahmud Raif Efendi as the Chief Secretary of Yusuf Agah Efendi, The First Permanent Ottoman-Turkish Ambassador to London (1793-1797)”, *OTAM*, V (1994), s. 385-434.

_____, “Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefâretnâmelerin Kaynak Değeri”, *OTAM*, VII (1996), s. 319-338.

_____, “Osmanlı Devleti’nin Yeniden Yapılanması Çalışmalarında İlk İkamet

Elçisinin Rolü”, *Toplumsal Tarih*, sayı 32 (1996), s. 45-53.

_____, “İsmail Ferruh Efendi’nin Londra Büyükelçiliği ve Siyasi Faaliyetleri (1797-1800)”, *Pax-Ottomana: Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç*, ed. Kemal Çiçek, Sota, Yeni Türkiye Yay., Haarlem, Ankara 2001, s. 381-407.

_____, “Kuruluştan Tanzimat’a Osmanlı Diplomasi Tarihi Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1/2 (2003), s. 423-489.

_____, “The Modernisation of the Ottoman Diplomatic Representations in Europe: The Case of the Embassy of İsmail Ferruh Efendi to London (1797-1800)”, *A Bridge Between Cultures, Studies on Ottoman and Republican Turkey in Memory of Ali İhsan Bağış*, ed. Sinan Kunalalp, ISIS, İstanbul 2006, s. 51-67.

_____, “III. Selim Döneminde Dış Temsilciliklerinin Kurulması”, *Nizâm-ı Kadîm’den Nizâm-ı Cedîd’e - III. Selim ve dönemi. Selim III. and his era - from Ancien Régime to New Order.*”, ed. Seyfi Kenan, İSAM, İstanbul 2010, s. 593-623.

_____, “Mutual Diplomacy Between Istanbul and London: The Embassies of Sir Robert Ainslie and Yusuf Ağâh Efendi/ İstanbul-Londra Arasında Karşılıklı Diplomasi: Sir Robert Ainslie ve Yusuf Ağâh Efendi’nin Elçilikleri”, *Intersecting Worlds Ambassadors And Painters*, ed. R. Barış Kıbrıs, Pera Museum, İstanbul 2014, s. 23-34.

_____, “Osmanlı Sefaretnameleri ve Diplomasi Tarihi Bakımından Önemi”, *Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumları ve Tatbiki*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yay., Ankara 2018, s. 11-39.

_____, “Türk ve Fransız Kültürlerinin Etkileşiminde Paris Elçisi Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi’nin Rolü (1720-1721)”, *Osmanlı Devleti’nin Diplomasi Tarihi: Makaleler-1*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Altınordu Yay., Ankara 2020, s. 41-78.

_____, “Ottoman Ambassadorial Accounts on Ukraine in the Eighteenth Century: The Case of the Embassy of Abdülkerim Pasha to Russia (1775-1776) = 18. Yüzyılda Ukrayna Hakkındaki Osmanlı Sefâretnâmeleri: Abdülkerim Paşa’nın Rusya Elçiliği (1775-1776)”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1 (2021), s. 28-35.

_____, “Köprülüler Çağında Bir Osmanlı Diplomatu: Müteferrika Süleyman Ağa’nın Paris Elçiliği ve Avrupa Kültürüne Etkisi”, *Osmanlı Devleti’nin Diplomasi Tarihi: Makaleler-2*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Altınordu Yay., Ankara 2022, s. 9-68.

Yasamee, Feros Abdullah K., “Ottoman Diplomacy in the Era of Abdülhamid II (1878-

1908)”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, Sempozyuma Sunulan Bildiriler*, Ankara, 15-17 Ekim 1997, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1999, s. 223-232.

Yaycıoğlu, Ali, “Karlofça Ânı: Osmanlı İmparatorluğu 18. Yüzyıla Nasıl Başladı?”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, sayı 18 (2021), s. 8-56.

Yener, Ekrem, “Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi’nin Sefaretname’sinde Yer Almayan Osmanlı Arşivlerinde Bulunan Raporu”, *Toplumsal Tarih*, sayı 351 (2023), s. 70-72.

Yerasimos, Stefanos, “Les premiers témoignages ottomans sur la France post-revolutionnaire. Les rapports des ambassadeurs ottomans à Paris pendant le Directoire, le Consulat et l’Empire”, *Cahiers d’Études sur la Méditerranée Orientale et le monde turco-iranien (CEMOTI)*, 12 (1991), s. 47-57.

_____, “Le Turc à Vienne ou le regard inversé”, *Hommes et idées dans l’espace Ottoman*, ISIS, Istanbul 1997, s. 87-96.

_____, “Explorateurs de la modernité. Les ambassadeurs ottomans en Europe”, *Genèses*, 35 (1999), s. 65-82.

Yeşil, Fatih, “Looking at the French Revolution through Ottoman eyes. Ebubekir Ratib Efendi’s observations”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, LXX/2 (2007), s. 283-304.

Yıldız, Aysel, “One man’s campaign: Şehdi Osman’s diplomatic mission to Russia”, *Politische Kommunikation zwischen Imperien. Der diplomatische Aktionsraum Südost- und Osteuropa*, *Innsbrucker Historische Studien*, ed. G. Barth-Scalmani-H. Rudolph-S. Conermann, XXIX, Studien Verlag, Innsbruck 2013, s. 155-178.

Yıldız, Aytaç, “Yirmisekiz Çelebi Mehmed Paris’e Neden Gitti?”, *Toplumsal Tarih*, sayı 307 (2019), s. 78-83.

_____, “Yirmisekiz Çelebi Mehmed Paris’e Neden Gitti? Türk Tarih yazımı Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, sayı 85 *Metafor ve Gerçeklik Arasında Lâle Devri 1718-2018* (2018), s. 113-123.

Yıldız, Gültekin, “Osmanlı Dış Askeri İstihbaratında Formelleşme Elçiliklerde Ataşemiliterliğin İhdası ve Osmanlı Askeri Ataşe Raporları”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, sayı 17 (2012), s. 239-265.

Yöntem, Ali Canip, “Rami Mehmed Paşa ve Sulhnamesi”, *IV. Türk Tarih Kongresi, Türk Tarih Kurumu Yay.*, Ankara 1948, s. 346-353.

Yurdusev, A. Nuri, “The Ottoman Attitude Toward Diplomacy”, *Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional?*, ed. Nuri Yurdusev, Palgrave, New York 2004, s. 5-35.

Tezler

Acar, Ahmet, *Osmanlı-İran Diplomatik İlişkilerinde Sürekli Diplomasiye Geçiş ve Tahran Sefâreti'nin Kuruluşu*, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Tokat 2020.

Acar, Cansu, *Ahmed Azmi Efendi'nin H. 1205/M. 1790-91 Tarihli Sefâretnâmesi ile Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin H. 1221/M. 1806-07 Tarihli Sefâretnâmesinin Karşılaştırması ve Değerlendirilmesi*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2019.

Afyoncu, Erhan, *Tarih-i Kırım (Rusya Sefâretnâmesi)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

Akdemir, Şükriye, *el-Enveri Seyyid Sa'dullah'ın İran Sefâretnâmesi (1259-1262 / 1843-1846) Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

Akpınar, Mahmut, *Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik Müessesesi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Sivas 2011.

Alioğlu, Öznur, *Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Fransa Sefâretnâmesi Süleymaniye Kütüphanesi Zühtü Bey Koleksiyonu Nüshası İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Düzce 2020.

Altan, İdris, *Ahmed Fethi Paşa'nın Hayatı ve Sefâretleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Tezi, İstanbul 1941.

Arıkan, Ayşe, *1774 Tarihli Elçilik Hatıratı ve XV. -XVIII. yy. Osmanlı-Rus İlişkileri*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı 2012.

Babatutmaz, Merve, *Osman Nizami Paşa'nın Elçilikleri*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2021.

Barçın, Melih, *Sârım İbrahim Paşa'nın Devlet Hayatı*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2017.

Baş, İbrahim, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-İsveç İlişkileri ve Mehmed Said Efendi'nin İsveç Elçiliği (1732-1733)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2004.

Bayram, Fatih, *Ebubekir Ratib Efendi as an Ottoman envoy of knowledge between the East and the West*, Bilkent University, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000.

Bektaş, Ayda, *On Dokuzuncu Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Diplomatlarının Prosopografik Analizi*, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2023.

Bişgin, Osman Nihat, *Seyyid Ali Efendi'nin Fransa Sefâreti (1797-1802)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

Birbenli, Safinaz, *Ahmed Resmi Efendi ve Sefâretnâmeleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999.

Budak, Adnan, *Mustafa Nazif Efendi'nin İran Elçiliği (1746-1747)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 1999.

Budak, Ebru, *Bir diplomat olarak Galip Kemali Söylemezoğlu (1873-1960)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.

Bulduk, Nazmiye, *Mustafa Sami Efendi ve Sadık Rifat Paşa'nın Avrupa Ahvaline Dair Risaleleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1996.

Cebesoy, Tuğba Sağlam, *Osmanlı Diplomasisinde Madrid Sefâreti*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Çankırı 2022.

Çağlar, Erol, *Mehmed Emin Vahid Efendi'nin Fransa Sefâreti ve İngiltere ile Yapılan Görüşmelere Dair Tahriri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2002.

Çeviker, Razi, *İbrahim Sarim Efendi'nin Sefâretleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Tezi, İstanbul 1975.

Çınar, Ali Osman, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı ve Tarihi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 1999.

Çıtlak, Ayşegül, *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Fransız İlişkileri Müteferrika*

Süleyman Ağa'nın Fransa Elçiliği (1669-1670), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2005.

Demir, Aydoğın, “Kara Mehmet Paşa, Hayatı, Sefâreti ve Sefâretnâmesi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Tezi, İstanbul 1960.

Demir, Betül, *II. Mahmud Devrinde Berlin Sefârethanesi'nin Yeniden Açılması ve Elçi Olarak Atanan Kamil Paşa'nın Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1998.

Demir, Hatice, *Ottoman Diplomatic Relations during the Reign of Mahmud I*, Fatih University, Institute of Social Sciences, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.

Deniz, İbrahim, *Sultan II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Sefirlerinin Tercüme-i Hali*, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ağrı 2021.

Dormin, Mehmet, *Reisü'l Küttap Mustafa Hattî Efendi: Hayatı ve Nemçe Sefâretnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Tezi, İstanbul 1974.

Dönmez, Ahmet, *Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimi Elçiliklerinin Avrupa'da Yeniden Tesisi 1832-1841*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006.

Erdem, Gökhan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sürekli Diplomasi'ye Geçiş Süreci*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2008.

Erdoğan, Muhammed, *Sultan I. Mahmud Dönemindeki Sefâretnâmelerin Osmanlı Modernleşmesi ve Diplomasisi Üzerindeki Etkileri*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Karaman 2019.

Erencan, Cahit, *İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Sefâretnâmelerin Tavsifi*, İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümü, Lisans Tezi, İstanbul 1939.

Erol, Yasemin Zahide, *Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik ve Paris-Londra Örnekleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2014.

Erten, Fatma, *Bir Tanzimat Dönemi Bürokrati Ahmed Kemal Paşa'nın Osmanlı Devleti Dış Politikasındaki Rolü*, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Karabük 2022.

Güney, Filiz, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-İran İlişkileri ve İran'a Giden Osmanlı Elçileri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2005.

Güngör, Mertcan, *Seyyid Mehmed Refi Efendi'nin İran Sefâretnâmeleri (Transkripsiyon-İnceleme)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2019.

Helmschrott, Simone, *In Europa lässt man den Wind nicht wehen. "Die ersten osmanischen Botschafter in Frankreich als Beobachter und Mittler europäischer Fremdkultur – osmanische Identität zwischen Tradition und Reform, 1797–1811*, Tübingen Univ, Unpubl. MA thesis, Tübingen 2012.

İlikmen, Aslı, *Sefâret-nâme-i Abdülkerim Paşa*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2001.

İyügünler, Uğur, *Mustafa Rasih Efendi'nin Rusya Sefâreti ve Seferatnâmesi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 1998.

Jobst, Wolfgang, *Der Aesandtschaftsbericht des Zül-Fiqar Efendi über die Friedensverhandlungen in Wien 1689*, Philosophischen Fakultät der Universität Wien, Doktora Tezi, Viyana 1980.

Karaçay Türkal, Nazire, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Fas İlişkileri: Seyyid İsmail ve Ahmed Azmi Efendilerin Fas Elçilikleri (1785-1788)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2004.

Karakaya, Adile, *Osmanlı Devleti İle İran Arasındaki Diplomatik İlişkilerde Görev Yapan Âlim Diplomatlar (XVII. ve XVIII. Yüzyıllar)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Karakaya, Yılmaz, *Mustafa Rasih Efendi'nin 1793 Tarihli Rusya Sefâretnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

Kavak, Gülnur, *Yasincizâde Abdülvehhâb Efendi ve Musavver İran Sefâretnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrasya Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

Koç, İnanç Meriç, *Osmanlı Devleti'nin II. Abdülhamid Dönemi İngiltere ile İlişkileri İçerisinde Londra Elçileri*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü

Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2010.

Koyuncu, Gülizar, *Ahmet Vefik Paşa'nın Diplomatik Görev ve Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.

Köçen, Muhammed, *Osmanlı Hariciyesinde Bir Asker Sefir: Hüseyin Hüsnü Paşa (1839-1916)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2019.

Kurt, Tülay, *Zülfikar Paşa'nın Viyana Elçiliği*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Tezi, İstanbul 1973.

Kuyucu, Bahadır, *Osmanlı Sefirlerinin Gözünden 18. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Münasebetleri*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.

Kürelî, İbrahim, *Abdurrahim Muhib Efendi'nin Fransa Sefâretnâmesi (Küçük Sefâretnâme)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

Kütgöl, Ahmet Sait, *Ali Galib Bey'in Hayatı ve Diplomatik Yazışmaları (Metin-Değerlendirme)*, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

Mertayak, Aydın, *Nişli Mehmed Ağa'nın Rusya Sefâreti ve Sefâretnâmesi (1722-1723)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2005.

Orhan, İsmail Hakkı, *Mehmed Salim Efendi'nin Hind Elçiliği Meselesi (XVII. Yüzyılda)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Tezi, İstanbul 1972.

Ödemiş, İsmail, *Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâreti ve Sefâretnâmesi (Istılah-ı Nemçe) (1730)*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çankırı 2013.

Öksüz, Melek, *Türk İspanyol İlişkileri Çerçevesinde Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçiliği: 1787-1788*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 1998.

Özel, M. Nureddin, *Ambassadors, spies, captives, merchants and travelers: Ottoman information networks in the east, 1736-1747*, İstanbul Şehir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

Polatçı, Türkan, *Osmanlı Devleti'nde Sefâret Tercümanları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Samsun 2009.

Salın, Çağdaş Taylan, *Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın Moskova Sefirliği (21 Kasım 1920 - 10 Mayıs 1922)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.

Sanaç, Fuat, *Der Gesandtschaftsbericht des Mustafa Efendis über seine Gesandtschaftsreise nach Wien im Jahre 1730/31*, Doktora Tezi, Wien 1992.

Sazak, Samet, *Sefâretnâmeler Işığında Osmanlı-Rus Münasebetleri (1792-1812)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

Savaş, Ali İbrahim, *Der Gesandtschaftsbericht des Mustafa Hatti Efendi über die Gesandtschaft Sreise Nach Wien*, Doktora Tezi, Wien 1989.

Sert, Zeynep Ebrar, *II. Abdülhamid Döneminde Bir Diplomat: Salih Münir Paşa*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2022.

Sonay, Özlem, *Mehmed Nuri Efendi'nin Londra (1834-1836) ve Paris (1836-1837/1839-1841) Elçilikleri*, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu 2018.

Süslü, Azmi, *Relations entre l'Empire Ottoman et la France à travers l'ambassade de Vahid Paşa. 1806-1807*, Doktora Tezi, Paris 1979.

Şafak, Nurdan, *Bir Tanzimat Diplomatı Kostaki Musurus Paşa (1807-1891)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2006.

Şahin, Dilek, *Tahran Sefiri Ali Galib Bey'in Merkezle Muhâberât Evrakı'nın (1893-1895) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Bölümü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

Şahinkaya, Güler, *Mustafa Efendi'nin (Reisülküttab) Hayatı ve Nemçe Sefâretnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Tezi, İstanbul 1973.

Şen, Sabriye, *Ahmed Vâsıf Efendi'nin İspanya Sefâreti ve Sefâretnâmesi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 1997.

Taçcı, Kağan, *Paris'te Bir Osmanlı Sefiri Salih Münir Paşa: Diplomatik Faaliyetleri*

ve *Fikirleri (1896-1908)*, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.

Toğaç, Süleyman, *Kırımlı Mustafa Rahmi Efendi'nin İran Sefâretnâmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000.

Tokmak, Ayşegül, *Mehmed Said Galib Efendi'nin Diploması Kariyeri (1802-1812)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2019.

Topaktaş, Hacer, *Osmanlı Sefâretnâmeleri Işığında 1730-1763 Yıllarında Osmanlı Devleti ile Lehistan/Polonya Arasında Diplomatik İlişkiler*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2005.

Topatan, Zekai, *İsmail Ferruh Efendi'nin Londra Büyükelçiliği (1797-1800)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1971.

Tuncay, Hidayet, *Sefâretnâmeler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Tezi, İstanbul 1939.

Ürkündağ, Ayhan, *Ahmed Dürri Efendi'nin İran Sefâretnâmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2006.

Yaşar, Beyzanur, *İngiltere'de İlk Daimi Osmanlı Sefiri Yusuf Âgâh Efendi'nin Muhiti ve Osmanlı Bürokrasisindeki Yeri (1744-1824)*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2023.

Yavuz, Mehmet Faik, *19.yyda Gayrimüslim Bir Osmanlı Diplomatı Kostaki Musurus'un (Paşa) 1850 Yılına Kadar Diplomatik Faaliyetleri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2004.

Yeşilyurt, Esra, *Osmanlı Sefirlerinin Gözünden Rusya*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ordu 2017.

Yiğit, Melih, *Ali Ferruh Bey'in Washington Elçilik Yılları (1898-1901)*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2009.

Yosuntaş, Burcu, *Kars Şehbenderliği (1878-1914)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.

